

Perhesuhteiden tukeminen lapsen asuessa tehostetussa palveluasumisessa

LAB-ammattikorkeakoulu

Sosionomi (AMK), sosiaalipedagoginen varhaiskasvatus

2021

Salla Haapaniemi

Ronja Kohomäki

Tiivistelmä

Tekijä(t) Haapaniemi, Salla Kohomäki, Ronja	Julkaisun laji Opinnäytetyö, AMK Sivumäärä 35	Valmistumisaika 2021
Työn nimi Perhesuhteiden tukeminen lapsen asuessa tehostetussa palveluasumisessa		
Tutkinto Sosionomi (AMK)		
Ohjaavan opettajan nimi, titteli ja organisaatio Helena Hatakka, yliopettaja, LAB-ammattikorkeakoulu		
Toimeksiantajan nimi, titteli ja organisaatio Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymän vammaispalvelujen lasten ja nuorten palvelut		
Tiivistelmä <p>Opinnäytetyön tavoitteena oli luoda toimeksiantajan yksikön perehdytyskansioon ohjeistus perheiden kanssa toteutettavasta yhteistyöstä. Tarkoituksena oli vahvistaa työntekijöiden osaamista perheiden kanssa tehtävässä yhteistyössä. Opinnäytetyö toteutettiin toiminnallisena opinnäytetyönä Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymän vammaispalvelujen lasten ja nuorten palveluiden asumisyksikköön.</p> <p>Opinnäytetyön teoriaosuudessa käsiteltiin aihetta niin kehitysvammaisten palveluasumisen, autismin kirjon kuin myös vanhemmuuden ja sisarusuhteiden näkökulmista. Teoriaosuudessa huomioitiin aikaisempia aiheesta tehtyjä tutkimuksia ja kyselyitä.</p> <p>Perehdytysoppaan sisältötarpeita kartoitettiin henkilöstölle suunnatun kyselylomakkeen avulla. Kyselylomakkeella kartoitettiin henkilöstön osaamista, toimintatapoja ja ajatuksia perhesuhteiden tukemisesta. Kyselylomakkeiden vastaukset antoivat suunnan opinnäytetyön tekemiselle ja varmistivat opinnäytetyön tarpeellisuuden.</p> <p>Vastauksissa kävi ilmi, että työyhteisössä lähes kaikilla oli tiedossa yksikön nykyiset toimintatavat, kuitenkin vastauksista nousi tarve toimintatapojen ja ohjeistusten yhtenäistämiseksi. Riittämättömyyttä koettiin hetkittäin niin vanhemmuuden kuin myös sisarusuhteiden tukemisessa. Työyhteisöllä oli selvä yhteinen näkemys siitä, mitä onnistunut perheiden kanssa tehtävä yhteistyö on.</p> <p>Opinnäytetyön tuotokseksi tehtiin kompakti perehdytysopas perhesuhteiden tukemisesta. Tuotoksen sisältö pohjautui henkilöstön kyselylomakkeiden vastauksiin ja aiheesta kerättyyn teoriapohjaan. Opinnäytetyön johtopäätöksiä voidaan todeta, että perhesuhteiden tukemisessa riittävää on pienet arkiset ratkaisut ja teot, jotka kuitenkin merkitsevät perheille paljon.</p>		
Asiasanat autismin kirjo, perhesuhteet, vanhemmuus, sisarusuhteet, kehitysvammaisten palveluasuminen		

Abstract

Author(s) Haapaniemi, Salla Kohomäki, Ronja	Type of Publication Thesis, UAS Number of Pages 35	Published 2021
Title of Publication Supporting family relations while the child is living in supported accommodation		
Name of Degree Bachelor of Social Services, Social Pedagogy for Early Childhood Education		
Name, title and organization of the supervising teacher Helena Hatakka, senior lecturer, LAB University of Applied Sciences		
Name, title and organization of the client Disability services for children and youth of Päijät-Häme Joint Authority for Health and Wellbeing		
Abstract <p>The purpose of this thesis was to create instructions for the client about how to cooperate with families. The aim was to strengthen employee skills on collaborating with different types of families. This thesis was executed as a functional thesis for the joint authority for health and wellbeing of Päijät-Häme and it's living unit of disability services for children and youth.</p> <p>The theoretical part of the thesis deals with the subjects of handicap supported accommodation and the autism spectrum from the point of view of both the parents and the siblings. In this part earlier researches and surveys about the subject are taken into account.</p> <p>The required content for this orientation guide was acquired with an inquiry aimed for the staff of the client. The inquiry measured the knowledge and working methods of the staff but also gathered their thoughts about supporting family relations. The results of the inquiry confirmed the necessity of this thesis and gave the directions on how to execute it.</p> <p>The responses of the inquiry indicated that in the work community nearly everyone was aware of the present working methods of the unit. However the requirement of unity on instructions and different working methods was vastly pointed out. The moments of inadequacy were experienced in both supporting the parental relations and sibling relations. The work community had a clear view about what a successful cooperation with families is.</p> <p>The result of this thesis was a compact guide for supporting family relations. The content was based on the inquiry for the staff and the gathered theoretical information. The conclusion of this thesis is that what matters the most in supporting family relations are small, everyday solutions and actions, since these are to be noted affecting the families positively.</p>		
Keywords Autism spectrum, family relations, parenting, siblings, supported accommodation of intellectually disabled		

Sisällys

1	Johdanto.....	1
2	Opinnäytetyön lähtökohdat.....	3
2.1	Tarkoitus ja tavoite.....	3
2.2	Toimeksiantaja.....	3
3	Autismin kirjon lapsen tukeminen tehostetussa palveluasumisessa.....	4
3.1	Kehitysvammaisten palveluasuminen.....	4
3.2	Autismin kirjo lapsilla.....	6
3.3	Tuen tarpeet kommunikoinnissa.....	7
3.4	Käytös ja aistipoikkeavuuksien haasteet asumisessa.....	8
3.5	Strukturin huomioiminen.....	9
4	Perhesuhteiden tukeminen.....	11
4.1	Erytyislapsen vanhemmuus.....	11
4.2	Tukimuotojen ja palvelujärjestelmän kartoittaminen.....	12
4.3	Vanhemmuuden tukeminen.....	13
4.4	Erytynen suhde, samaa sisaruutta.....	14
4.5	Erytyisen sisaruuden vaikutukset ja tukeminen.....	15
5	Opinnäytetyön toteuttaminen.....	17
5.1	Toiminnallinen opinnäytetyö.....	17
5.2	Konstruktivistinen malli.....	17
5.3	Perehdytysoppaan kehittämisen aloitus.....	18
5.4	Perehdytysoppaan kehittämistoiminnan työstö.....	19
5.5	Työyhteisön toiveet perehdytysoppaan sisällöiksi.....	21
5.6	Perehdytysoppaan kehittämistoiminnan valmistuminen.....	23
6	Perehdytysopas.....	25
6.1	Valmis tuotos.....	25
6.2	Palaute.....	26
7	Pohdinta.....	27
7.1	Eettisyys ja luotettavuus.....	27
7.2	Opinnäytetyön eettiset ohjeistukset.....	27
7.3	Johtopäätökset ja kehittäminen.....	28
	Lähteet.....	30

Liitteet

Liite 1. Kyselylomake yksikön henkilöstölle

Liite 2. Kyselylomake vanhemmille

Liite 3. Saatekirje henkilöstölle

Liite 4. Saatekirje vanhemmille

Liite 5. Perehdytysopas

1 Johdanto

Niin lapselle kuin nuorellekin vanhemmat ja sisarukset ovat tärkeitä. Vanhemman tehtävänä on olla turvallinen aikuinen (Oksanen & Sollasvaara 2019, 162), kun taas sisarussuhteet kasvattavat meitä tuntemaan itsemme ja suhteemme muihin ihmisiin (Suomen Mielenterveys ry). Perheet ovat hyvin moninaisia ja erilaisista tilanteista johtuen voi olla, ettei koko perhe asu saman katon alla. Erityisen tuen tarpeet voivat näkyä jopa niin, että lapsi tai nuori asuu esimerkiksi palveluasumisessa. Vaikka vanhemmat ja sisarukset eivät ole läsnä jokapäiväisessä elämässä, on heidän roolinsa edelleen yhtä tärkeä. Onnistuneessa vuorovaikutussuhteessa niin vanhemmalla kuin työntekijällä on luottamuksellinen suhde lapseen. Jotta kasvatuskumppanuus olisi tasavertainen, tulee myös vanhemman ja työntekijän välillä vallita luottamus. Työntekijät eivät korvaa omia vanhempia, vaikka voivatkin olla lapsen päivittäisessä arjessa tiiviimmin läsnä asumisjärjestelyiden vuoksi.

Autismin kirjo nähdään yleensä toimintarajoitteina ja haasteina arjessa. Autistiset piirteet esiintyvät hyvin erilaisina arkeen vaikuttavina tekijöinä. Toisaalta kirjon piirteet voidaan myös nähdä eri luonteen sävyinä. Autismin kirjon lapsen vanhemmuudessa tulee hyväksyä, että lapsi tarvitsee poikkeuksellisen vahvaa vanhemmuutta ja arki voi olla kuormittavaa (Oksanen & Sollasvaara 2019, 10, 162). Autismin kirjon henkilöillä esiintyy haasteita kommunikaatiossa, aistisäätelyssä ja vuorovaikutuksessa. Henkilön voi olla vaikea ymmärtää puhetta tai puheen sävyjä ja tulkita toisen ihmisen eleitä. Autismin kirjon henkilöille rutiinit ovat poikkeuksellisen tärkeitä ja niiden muutokset voivat aiheuttaa ahdistusta ja pelkoa. Vahvuutena henkilöllä taas voi olla yksityiskohtien tarkkaavaisuus, oikeudentunto ja avoimuus. (Hattersley 2014, 12–14.)

Vammaispalvelulaissa määriteltyjen edellytysten täytyttyä on kehitysvammaisilla henkilöillä subjektiivinen oikeus palveluasumiseen (Tukiliitto a). Kuitenkaan lapsen muutto pois lapsuudenkodista ei saa johtua liian vähäisistä palveluista arjen tukemiseksi. Kunnan pitää tukea lapsen kotona asumista kaikin mahdollisin palveluin. (Terveysten ja hyvinvoinnin laitos 2019.) Asumista järjestettäessä on tärkeää huomioida toimintaympäristön esteettömyys yksilöllisesti autismin kirjon henkilön näkökulmasta. Esteettömässä toimintaympäristössä aistiherkkyudet on huomioitu valaistuksilla ja sisutuksella. Toisaalta esteettömyys näkyy myös toimintaympäristön strukturoinnilla – kuvien käyttämisellä ja esimerkiksi kuvallisella päiväjärjestyksellä. (Vienonen 2014, 4.)

Opinnäytetyö toteutetaan yhteistyössä Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymän vammaispalvelujen tehostetun palveluasumisen asumisyksikön kanssa. Yksikön työyhteisöstä nousi tarve siihen, että perheiden kanssa tehtävään yhteistyöhön saataisiin yhtenäiset ohjeistukset ja perheitä osallistettaisiin enemmän yksikön toimintaan. Etenkin sisarussuhteiden tukeminen

koettiin haastavana ja tuntemattomana aiheena. Puhutaan jo hauraasta aiheesta, kun työntekijä perheen ulkopuolisena henkilönä on tukemassa perhesuhteita. Vielä kun lisänä on kehitysvammaisuus ja autismin kirjo, helpottavat yhteiset toimintatavat luottamuksellisen suhteen luomista niin työyhteisön kuin asiakasperheiden näkökulmasta.

2 Opinnäytetyön lähtökohdat

2.1 Tarkoitus ja tavoite

Opinnäytetyön tarkoituksena on vahvistaa työntekijöiden osaamista perheiden kanssa tehtävässä yhteistyössä. Tavoitteena on luoda osaksi yksikön perehdytyskansiota perehdytysopas perheiden kanssa toteutettavasta yhteistyöstä.

2.2 Toimeksiantaja

Opinnäytetyön toimeksiantaja on Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymän vammaispalvelujen lasten ja nuorten asumisyksikkö. Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymä on Asikkalan, Hartolan, Heinolan, Hollolan, Iitin, Kärkölan, Lahden, Myrskylän, Orimattilan, Padasjoen, Pukkilan ja Sysmän omistama organisaatio. Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymä tuottaa sosiaali- ja terveydenhuollon palveluita, kuten vammaispalveluja. (PHHYKY 2021.)

Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymän vammaispalvelujen yksikkö tarjoaa niin pitkäaikaista asumista kuin myös lyhytaikaishoitoa kehitysvammaisille alaikäisille autismin kirjon nuorille. Yksikkö on hyvin pieni ja asiakkaat hyötyvät pienryhmässä toimimisesta. (Haikonen 2021.) Tämän kaltainen palveluasuminen on kehitysvammalain perusteella järjestettävää palvelua (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2019).

3 Autismin kirjon lapsen tukeminen tehostetussa palveluasumisessa

3.1 Kehitysvammaisten palveluasuminen

Palveluasuminen on vammaispalvelulain sekä kehitysvammalain mukaista toimintaa. Kunnalla on velvollisuus järjestää palveluasumista henkilöille, jotka tarvitsevat arjessa selviytymiseen tukea ja apua. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2019.) Arjessa selviytymiseen tarvittava apu voi liittyä esimerkiksi hygieniasta huolehtimiseen, liikkumiseen ja kotiaskareisiin (Tukiliitto a). Kun asiakkaana on lapsi, pitää kunnan tarjota perheelle tarpeelliset palvelut, joilla tuetaan lapsen kotona asumista (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2019). Palveluasumiseen on subjektiivinen oikeus (Tukiliitto a) ja asumisen päätöksen voi saada niin lapsi kuin aikuinen. Lapsen muutto kotoa ei saa kuitenkaan johtua liian vähäisistä palveluista perheen arjen tukemiseksi. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2019.)

Kun asumispalvelun asiakkaat tarvitsevat ympärivuorokautista tukea, voidaan asumismuotoa kutsua esimerkiksi autetuksi asumiseksi. Autetussa asumisessa henkilö tarvitsee paljon apua ja asuminen toteutetaan ryhmämuotoisesti. (Kehitysvammaliitto 2021.) Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymässä käytetään autetun asumisen sijaan määritelmää tehostettu palveluasuminen (Haikonen 2021). Aikaisemmin kehitysvammaiset asuivat paljolti laitoksissa, joista on siirrytty nykyaikaisempiin asumispalveluratkaisuihin, kuten näihin ryhmämuotoisiin asumismalleihin (Kehitysvammaliitto 2021). Ryhmämuotoisessa asumisessa on kuitenkin riski laitosaikaisiin käytäntöihin, joten on tärkeää kiinnittää huomiota yksilöllisten tarpeiden huomioimiseen asumista suunniteltaessa. Asumisessa on löydettävä keinoja itsemääräämisoikeuden vahvistamiseen, henkilön ymmärretyksi tulemiseen ja itsenäisten päätösten tukemiseen. Sopivat kommunikaatiomenetelmät tukevat onnistunutta työtä ja antavat keinoja itsemääräämisoikeuden toteutumiseksi. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2020a.)

Asumisen periaatteena on, että kehitysvammaisilla on samanlainen oikeus omannäköiseen asumiseen kuin kaikilla muillakin (Mietola ym. 2013, 117). Asumisessa tulee mahdollistaa henkilön yksityisyyden suoja ja osallisuus (Ekholm 2016, 14). Asumisratkaisuissa on tarkoitus pitää asuminen ja palvelut erillään toisistaan niin, ettei asuminen ole riippuvaista palveluiden sijainnista, vaan palvelut joustavat asumiseen sovellettuna (Mietola ym. 2013, 117). Asumispalveluissa on tarjottava kehitysvammaiselle henkilölle tarpeelliset kuntoutus- ja terveydenhuollon palvelut (Ekholm 2016, 14). Sosiaali- ja terveysministeriön vammaisten ihmisten asumispalveluiden laatusuosituksessa (2003, 25–27, 32) tavoitteeksi on asetettu, että kaikki kuntien palvelut tulee olla toteutettu niin, että ne sopivat myös henkilöille, joilla on toimintakyvyn rajoitteita. Palveluita tulee tarjota esteettömästi ja palveluympäristön pitää

olla saavutettavissa. Palveluita voidaan järjestää tarvittaessa myös kotiin vietävillä palveluilla.

Palveluasumisen tulee vastata paitsi asukkaan tarpeita, myös toiveita asumisesta (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2019). Tutut lapsuuden kodin esineet tai uudet, itse hankitut tavarat voivat olla tärkeitä asumispalveluissa asuvalle ja luoda kodin tunnetta (Puranen 2007, 25). Toimintaa suunnitellessa tulee asumispalveluista tehdä esteettömiä kaikille (Sosiaali- ja terveysministeriö 2021). Etenkin kun asukaskunta on autismin kirjon henkilöitä, on muistettava, että esteettömyys on fyysisen esteettömyyden lisäksi myös sosiaalista ja psyykkistä. Esteettömyyden saavuttamiseksi tulee miettiä arkisiakin ratkaisuja, joista esitellään esimerkkejä taulukossa 1. Esteettömyys antaa mahdollisuuden kaikille tasa-arvoiseen asumiseen. (Autismiliitto 2021b.) Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus (2019, 35) tuotti selvityksen autismin kirjon henkilöiden asumisratkaisuista. Selvityksen mukaan, fyysisen esteettömyyden lisäksi myös aistiesteettömyyttä voidaan huomioida jo rakennusvaiheessa. Esteettömyyttä tukevat hyvä äänieristys, harmoninen värimaailma, säädettävä valaistus ja riittävän avarat tilaratkaisut.

	ESIMERKKEJÄ ESTEISTÄ	MITEN NIITÄ VOIDAAN POISTAA
FYYSINEN ESTE	Äänekäs asuinympäristö	Hyvä äänieristys ja kuulosuojainten käyttö
SOSIAALINEN ESTE	Yhteisen kielen puute	Vaihtoehtoiset kommunikaatiomenetelmät
PSYYKKINEN ESTE	Aistikuormitus, joka estää itsenäisen selviytymisen	Tilojen muuttaminen aistiystävällisemmiksi esimerkiksi valaistuksen avulla

Taulukko 1. Esteet ja esteettömyys asumispalveluissa (mukailtu Autismiliitto 2021b)

3.2 Autismin kirjo lapsilla

Autismin kirjo on neurobiologinen kehityshäiriö, jolle tyypillisiä oireita ovat aistipoikkeavuudet, haasteet kommunikoinnissa ja vuorovaikutuksessa, liiallinen tai alentunut aktiivisuus ja poikkeava ja vahingoittava käytös (Kaski ym. 2012, 99). Autismin kirjon häiriöt voidaan luokitella lieväksi, keskivaikeaksi ja vaikeaksi. Luokittelussa huomioidaan tuen tarpeet ja henkilön toimintakyky. Oireiden vaikutus toimintakykyyn onkin vaihtelevaa autististen henkilöiden välillä. Autismin kirjon henkilöitä on alle prosentti väestöstä. Pojilla autismin kirjon diagnoosia esiintyy 3–4 kertaa enemmän kuin tytöillä. (Halonen-Malliarakis ym. 2020, 41–42.) Autismin kirjon henkilöistä 45–70 % on kehitysvammaisia (Castrén 2019, 44).

Autismin kirjon piirteet voivat tulla esille jo varhaislapsuudessa. Lapsi ei välttämättä ota katsekontaktia toisiin lapsiin tai aikuisiin eikä osaa tulkita toisten ilmeitä. Leikeissä lapsi keskittyy lelujen pieniin yksityiskohtiin eikä käytä leluja perinteisillä tavoilla. Lapsi ei puhu ollenkaan tai kielenkehitys voi olla hitaampaa. Vaikka puhe puuttuisi kokonaan, lapsi ei koe tarpeelliseksi löytää vaihtoehtoisia kommunikaatiomenetelmiä. Lapsen kielenkehitys voi olla normaalia, mutta näissä tilanteissa on usein silti haasteita vastavuoroisessa vuorovaikutuksessa. (Ketonen ym. 2018, 292–293.)

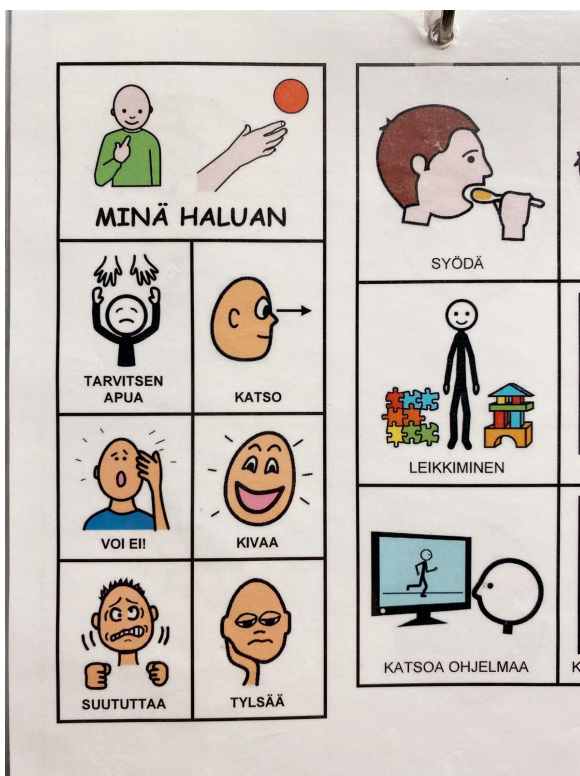
Autismin kirjon diagnosointi tapahtuu yleisesti moniammatillisessa työryhmässä käyttäen apuna strukturoituja haastatteluja, havaintomittareita ja arviointiin liittyviä oirelistoja. Diagnostoinnissa osa-alueina huomioidaan sosiaalinen vuorovaikutus, kommunikointi ja kiinnostuksen kohteet. (Autismiliitto 2021a.)

Autismikuntoutuksella pyritään mahdollistamaan autismin kirjon henkilölle mielekäs elämä. Eri kuntoutusmenetelmillä on tarkoitus tukea autismin kirjon henkilöä kommunikoinnissa ja vuorovaikutuksessa, aistisätelyn pulmissa ja vähentää aggressiivista ja haitallista käytöstä niin itseä kuin muitakin ihmisiä kohtaan. (Haapala 2019, 260.) Autismikuntoutusta toteutetaan jokapäiväisessä arjessa, jotta opittuja taitoja osataan oikeissa tilanteissa käyttää (Halonen-Malliarakis ym. 2020, 49). Varhaisilla toimenpiteillä, kuten pedagogisilla ratkaisuilla ja toimintaympäristön muutoksilla sekä kuntoutuksella on saatu toivottuja tuloksia aikaiseksi. Arjen kuntoutustilanne voi olla esimerkiksi tuettu leikkiminen. Leikin kautta harjoitellaan vastavuoroista vuorovaikutussuhdetta ja kommunikointia. Leikissä voidaan käyttää voimauttavan vuorovaikutuksen menetelmää, eli aikuinen toistaa perässä lapsen tekemiä asioita. Näin lapsi huomaa, että hänet ja hänen tapansa toimia hyväksytään. Tästä voi seurata se, että myös lapsi alkaa toistaa aikuisen tekemisiä ja näin mallintamalla oppii oikeita toimintatapoja ja vuorovaikutusta. (Ketonen ym. 292–293, 296–297.)

3.3 Tuen tarpeet kommunikoinnissa

Haasteita kommunikoinnissa ja vuorovaikutuksessa esiintyy kaikilla autismin kirjon henkilöillä. Puolet autismin kirjon henkilöistä ei puhu ollenkaan, tai puhe on hyvin vähäistä. Puhe voi olla esimerkiksi pelkkää kaikupuhetta vailla merkityksiä. Autismi kirjon henkilön on vaikea ymmärtää puheen sävyjä tai erilaisia kielikuvia. Henkilö voi ymmärtää sanallisen ohjeistuksen silloin, kun se liittyy aina samaan tilanteeseen. Toisessa tilanteessa taas saman puheen ymmärtäminen on vaikeaa. Vuorovaikutuksen vaikeudet ilmenevät paljolti vastavuoroisuuden puutteena sosiaalisissa vuorovaikutustilanteissa. Jotkut välttelevät kokonaan katsekontaktia ja yleensä autismin kirjon henkilö ei osaa kuvitella, mitä toinen henkilö ajattelee. (Kaski ym. 2012, 99–101.)

Kommunikaation vaikeuksia tuottavat autismin kirjon henkilöille esimerkiksi aistipoikkeavuudet, puhetta tukevat ja korvaavat kommunikaatiomenetelmät, joita vastapuoli ei hallitse sekä stressi. Vastapuolen on kommunikoinnissa hyvä huomioida selkokielellä puhuminen, jossa ei käytetä kielikuvia, puhetta tukevat menetelmät, ohjeiden antaminen mallintamalla ja kehitystasoon sopiva kieli (Oksanen & Sollasvaara 2019, 160). Puheen tilalle ja tueksi on tärkeä löytää vaihtoehtoisia kommunikaatiomenetelmiä ja apuvälineitä. Tällaisia voivat olla esimerkiksi kommunikaatiokuvat, esineet ja viittomat. (Kaski ym. 2012, 99–101.) Kuvassa 1 on nähtävillä esimerkki perinteisistä kommunikaatiokuvista. Kuvassa näkyvillä kommunikaatiokuvilla henkilö voi sanoittaa esimerkiksi ”Minä haluan syödä” tai ”Tarvitsen apua”. Kuvassa 2 on iPadille ladattavan Go Talk Now -ohjelman sivun näyttönäkymä, johon on luotu yksilölliset kuvat syntymäpäiväjuhliissa kommunikointia varten. Tämän Go Talk Now -ohjelman näkymän kuvilla henkilö voi luoda esimerkiksi lauseen ”Minä haluan mehua”.

Kuva 1. Kommunikaatiokuvat

Kuva 2. Go Talk Now -näkyvä (Papunet 2020)

3.4 Käytös ja aistipoikkeavuuksien haasteet asumisessa

Poikkeava käytös ilmenee esimerkiksi tarkoilla rutiineilla ja kaavoilla, jotka voivat vaikuttaa myös epäloogisilta. Autistinen henkilö voi juuttua rutiineihinsa ja hänen on toteutettava samat asiat aina tietyllä tavalla. Tämä voi ilmetä myös fiksaationa joihinkin esineisiin tai

liikkeisiin, kuten itsensä heijaamiseen. Myös aistipoikkeavuudet voi aiheuttaa poikkeavaa käytöstä. Autismin kirjon henkilöillä esiintyy niin yli- kuin aliherkkyttä kuulo-, näkö-, hajusekä tuntoaistissa. (Kaski ym. 2012, 100–101.) Aistipoikkeavuudet voivat aiheuttaa esimerkiksi sen, että henkilö kiinnittää poikkeuksellisen paljon huomiota johonkin tuoksuun tai toisen ihmisen liikehdintään, pieni kosketus voi tuntua kivuliaalta tai äänet kuuluvat poikkeuksellisen kovaa. Tilanteet voivat laukaista henkilössä voimakkaan ahdistuksen tai toisaalta henkilö voi hakea itselleen poikkeuksellisen voimakkaita aistikokemuksia. (Halonen-Malliarakis ym. 2020, 46–47.)

Autismin kirjon henkilö voi loputtomasti hakea itselleen aistikokemuksia hyvinkin erikoisilta vaikuttavilla tavoilla, kuten yrittämällä maistaa myös kaikkea maisteluun sopimatonta, esimerkiksi toisen ihmisen ihoa. Ohjauksessa tulisi tarjota henkilöille aistiärsyksiä sopivilla tavoilla, jottei niiden hakeminen olisi pakonomaista ja tilanteisiin sopimatonta. Toisaalta jos henkilö on hyvin yliherkkä aisteille, tulisi arkeen löytää keinoja, joilla henkilön olisi helpompi olla. Aistikokemuksia voi tarjota esimerkiksi päivittäisillä aistihetkillä, joissa tarjotaan tuoksuja, ääniä tai tuntoaisteja. Arjessa voidaan käyttää myös tarvittaessa erilaisia apuvälineitä (kuvio 1.), kuten painovaatteet ja kuulosuojaimet, joilla helpotetaan henkilön aistikokemuksia niin aistien yli- kuin aliherkkyyksissä. Apuvälineitä voi itse kehittää loputtomasti arjen tavallisistakin esineistä ja asioista. (Kerola & Sipilä 2017, 76–79.)

ÄÄNIYLIHERKKYYS	TUNTOAISTI	NÄKÖAISTIN YLIHERKKYYS
<ul style="list-style-type: none"> • Kuulosuojaimet • Tilan sisustaminen kaikumista estävillä tekstiileillä 	<ul style="list-style-type: none"> • Kylmä- ja kuumageelit ja muut vastakkaiset aistituntemukset • Painopeitto, painovaatteet 	<ul style="list-style-type: none"> • Aurinkolasit • Tila valaistuksella hämäräksi

Kuvio 1. Keinoja poikkeavaan aistitoimintaan (mukailtu Kerola & Sipilä 2017, 79)

3.5 Struktuurin huomioiminen

Autismin kirjon henkilöille struktuurit ja rutiinit arjessa ovat usein tärkeitä (Socada 2020). Strukturi tuo turvaa autistiselle ja auttaa selviämään arjesta. Muutokset struktuurissa voivat kuitenkin ahdistaa voimakkaastikin autismin kirjon henkilöä ja tästä voi seurata haastavaa käyttäytymistä. Autismin kirjon henkilöillä on tietyt ennako-odotukset tilanteista ja

niiden kulusta. Kun tilanne eteneekin odottamattomalla tavalla, henkilö voi jopa pelästyä tilannetta ja tunteet ilmenevät häiriökäyttäytymisenä ja hermostumisena. (Halonen-Malliarakis ym. 2020, 46.) Tilanteiden lisäksi myös asuinympäristössä tapahtuvat muutokset ja niiden hyväksyminen voivat olla henkilölle vaikeaa (Socada 2020).

Ohjauksessa voi käyttää apuna kuvia, jotta muutosten ymmärtäminen ja ennakoiminen mahdollistetaan autismin kirjon henkilölle (Socada 2020). Autismin kirjon henkilöt kiinnittävät poikkeuksellisen paljon yksityiskohtiin huomiota – niin paljon, että se voi aiheuttaa vaikeuksia toiminnanohjauksessa. Kuitenkin ohjauksessa tätä voi käyttää hyödyksi antamalla selkeää, mutta yksityiskohtiin liittyvää ohjausta, esimerkiksi pilkkomalla siirtymätilanteen pieniin osiin ja antamalla siitä kuvalliset ohjeet, kuten kuvassa 3. on nähtävillä (Halonen-Malliarakis ym. 2020, 46). Kuvan sosiaalinen tarina pilkkoo siirtymätilanteen kuvin pieniin osiin: ”Pue – vaatteet päälle – ota mukaan reppu – mene eteiseen – ja laita kengät jalkaan.” Sosiaalisia tarinoita ja kommunikaatiokuvia voi tehdä ilmaiseksi esimerkiksi Papunetin kuvatyökalulla (Papunet 2021).

Kuva 3. Sosiaalinen tarina siirtymätilanteeseen (mukailtu Halonen-Malliarakis ym. 2020, 46)

4 Perhesuhteiden tukeminen

4.1 Erityislapsen vanhemmuus

Vanhemmuuden perustehtävänä on lapsen perustarpeista huolehtiminen, lapsen käyttäytymisen ohjaaminen sekä oppimisen, tunne-elämän ja sosiaalisten taitojen kehityksen tukeminen (Lasten mielenterveystalo). Perustehtävien ohessa myös perheen arjen sujuvuus ja tehtävänjako arjessa ovat vanhempien vastuulla. Arkeen kuuluu perheen sisäisiä ristiriitoja, joita vanhempien tulisi pystyä ratkomaan. (Anttila 2020, 67.)

Kokemukset vanhemmuudesta ovat aina henkilökohtaisia, mutta vanhemmuuden laatuun kuitenkin vaikuttavat monet asiat, kuten vanhemman oma tausta, sosiaaliset suhteet, perherakenne ja lapsen yksilölliset ominaisuudet (Lasten mielenterveystalo). Perheessä, johon kuuluu erityislapsi, kokemukset vanhemmuudesta voivat aiheuttaa hyvinkin ristiriitaisia tunteita. Vanhemmat voivat kokea negatiivisia tunteita kuten ahdistusta, voimattomuutta ja kei-nottomuutta, vaikka lapsi olisikin tärkeä ja rakas. (Ensi- ja turvakotien liitto 2018, 9–10.) Ensi- ja turvakotien liitto (2018, 9–10) on koostanut raportin kyselystä, joka suunnattiin erityistä tukea tarvitsevien lasten vanhemmille. Raportissa nousi esille, että erityisesti sosiaalisissa tilanteissa lapsen huono käytös saattaa hävettää ja aiheuttaa huonon vanhemmuuden tunnetta. Syynä näille tunteille on, että yleensä tilanteessa olevilla muilla henkilöillä ei ole tietoa lapsen erityisyydestä.

DePape ja Lindsay (2014, 4) ovat laadullisessa tutkimuksessaan tutkineet vanhempien kokemuksia lapsen kasvatuksesta, kun lapsella on autismin kirjon piirteitä. Tutkimuksessa vanhempien kokemuksista on noussut kuusi erilaista teemaa, mitä vanhemmat kokevat erityislapsen vanhemmuudessa. Esille nousseet teemat ovat: ennen diagnoosia, diagnoosin jälkeen, perhe-elämään sopeutuminen, palvelujärjestelmän ja tukimuotojen kartoittaminen, vanhempien voimaantuminen ja tilanteessa eteenpäin siirtyminen.

DePapen ja Lindsayn (2014, 9–10) tutkimuksessa selvisi, että jo ennen lapsen saamaa autismin kirjon diagnoosia lapsen kehityksessä oli näkynyt erilaisuutta. Jotkut lapsista kehittivät lapsen ikätason mukaisesti ainakin ensimmäisen vuoden ajan, kun taas joillain lapsista ensimmäisiä merkkejä autismin kirjosta on näkynyt jo hyvin varhain. Tutkimuksen mukaan vanhemmille olisi tärkeää kertoa autismin kirjoon liittyvistä piirteistä jo varhain, sillä tiedon lisäämisellä ja terveydenhuollon ammattihenkilöstön tuella voidaan tukea vanhempien valmistautumista lapsen diagnoosiin.

Lapsen diagnoosin saaminen on vanhempien kokemuksen mukaan kestänyt pitkiäkin aikoja. Sen vuoksi vanhemmilla on syntynyt paljon ristiriitaisia tunteita, kuten samanaikaisesti helpotusta ja järkytystä. Tutkimuksessa myös tuotiin esille vanhempien kokemuksia perhe-

elämään sopeutumisesta diagnoosin saamisen jälkeen. Vanhemmat kokivat, että päivittäiseen arkeen ei löytynyt toimintatapoja, joilla saataisiin tuettua lapsen käytöstä. Vanhemmat pohtivat myös arkea autismin kirjon lapsen kanssa erilaisista näkökulmista, kuten vanhempien jaksamisen, suhteen perheen muihin lapsiin ja kodin ulkopuolisten toimintojen kulun näkökulmista. (DePape & Lindsay. 2014, 10.)

4.2 Tukimuotojen ja palvelujärjestelmän kartoittaminen

Uuden tilanteen ja arjen hyväksymiseksi on tärkeää löytää perheelle oikeat tukimuodot mahdollisimman nopeasti. Erityisesti lapsen auttamiseksi ja tukemiseksi tuen alkaminen on tärkeää. Diagnoosin ja toimintakyvyn arvioinnin jälkeen aletaan yleisesti pohtimaan erilaisia kuntoutumismahdollisuuksia lapsen ja perheen tukemiseksi. (Anttila 2020, 30–31.) Myös DePapen ja Lindsayn (2014, 8) tutkimuksessa tutkimukseen osallistuneet vanhemmat pitivät tärkeänä sitä, että perhe saa tukea mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, ja myös vanhempia osallistetaan.

Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista (380/1987) velvoittaa kunnan sosiaalitoimea laatimaan palvelusuunnitelman, jossa tarvittavat tukitoimet ja palvelut selvitetään. Palvelusuunnitelman tulee sisältää niin asiakkaan itsensä, kuin myös ammattilaisen arviot tarvittavasta tuesta, palveluista ja voimavaroista. Lisäksi palvelusuunnitelmaan merkitään tulevat asiakkaan ja omatyöntekijän tapaamiset. Suunnitelmaa tehdessä asetetaan palveluille tavoitteet, joiden toteutumista arvioidaan. Järjestäessä palveluita kehitysvammalain perusteella, tulee palvelusuunnitelmassa ilmetä henkilön itsemääräämisoikeutta tukevat toimenpiteet, osallisuuden ja osallistumisen turvaamiseksi tehdyt mukautukset, käytössä olevat kommunikaatiomenetelmät sekä keinot rajoitustoimenpiteen välttämiseksi ja arvio rajoitustoimenpiteistä, joita voidaan joutua käyttämään. (Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinnin laitos 2020a.) Palvelusuunnitelman tarkoituksena on tuoda perheille tietoa mahdollisista palveluista ja tukimuodoista, joihin lapsella ja perheellä on oikeus. Palvelusuunnitelmassa kartoitetaan perheelle tarvittavat palvelut perheen tuen kehittämiseksi. Palvelusuunnitelma on hyödyksi palvelujen järjestämisessä ja koordinoinnissa. (Anttila 2020, 40–41.)

Palvelusuunnitelman lisäksi voidaan palveluasumisen asumisyksikössä tehdä toteuttamissuunnitelma, johon kuvataan henkilön tarvitsemat tukitoimet ja itsemääräämisoikeuden edistäminen käytännönläheisesti. Toteuttamissuunnitelman toteutumista seurataan ja arvioidaan asumisyksikössä samoin kuin omatyöntekijä arvioi palvelusuunnitelman toteutumista. (Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinnin laitos 2020b.)

Lapsen ääni olisi tärkeä saada kuuluvaksi palvelusuunnitelmaa tehtäessä. Suunnitelmaan kirjataan perheen tilanne, tuen tarve sekä lapsen toimintakyky sekä tällä hetkellä perheen arjessa mukana olevat palvelut. Palvelusuunnitelmaan olisi myös tärkeää asettaa lapselle ja perheelle, sekä palveluille tavoitteet. (Anttila 2020, 40–41.) Jotta palvelusuunnitelmaan saadaan kuvattua myös asiakkaan oma näkemys, tulee palvelusuunnitelman tekoa valmistella asiakkaalle sopivilla menetelmillä. Suunnitelmaa valmistellessa voidaan yhdessä asiakkaan kanssa keskustella palvelusuunnitelman tarkoituksesta ja asioista, joita palvelusuunnitelmassa käsitellään. Osaksi palvelusuunnitelman laatimista voidaan ottaa tarvittavat kommunikaation apuvälineet, kuten kommunikaatiokuvat. (Verkkopalvelu kehitysvammaisuudesta 2017.)

Palvelusuunnitelma ja palvelutarpeen arviointi mahdollistavat henkilölle oikein kohdennetun tuen, kuten tarvittaessa palveluasumisen (Tukiliitto a). Mikäli vammaispalvelulain mukaiset palvelut eivät ole riittäviä tai palvelut tulevat henkilölle kehitysvammalain mukaisesti järjestettäviä palveluja kalliimmaksi, tulee kehitysvammaiselle henkilölle laatia erityishuolto-ohjelma, jossa määritellään henkilön saama tuki ja palvelut (Tukiliitto b).

Arjen uudelleenjärjestely on perheiden tapa etsiä uudestaan tasapainoa, ja sitä, kuinka olla ihan tavallinen perhe. Kuntoutuksen ja eri tukimuotojen tukiessa perheen arkea, on myös tärkeää, että perheellä on mahdollisuus viettää arjen tavallista perhe-elämää. Lapsi tarvitsee vanhemmiltaan rakkautta ja hyväksyntää samalla lailla kuin aiemminkin. Vanhempien tärkeänä tehtävänä on tukea lapsen vuorovaikutusta ja vahvuuksia. (Anttila 2020, 30–31.)

4.3 Vanhemmuuden tukeminen

Vanhemmuuden tukemisella tarkoitetaan usein lapsen ja vanhemman vuorovaikutussuhteen tukemista (Sihvonen, 2020). Ammatillisella voi olla mielessään näkemys perheiden ja vanhempien tarpeista, mutta todellisuudessa vanhemmuuden tukemisen tarpeen tietävät vain vanhemmat ja perheet itse. Siksi ammattilaisen on kiinnostuneena ja kunnioittavasti selvitettävä perheen tarpeet ja omat kokemukset esimerkiksi jaksamisesta. (Terveystieteiden tutkimuskeskus ja Hyvinvoinninlaitos 2021).

Autismi- ja Aspergerliiton (2018, 18–25) toteuttamassa autismin kirjon vanhemmille suunnatussa verkkokyselyssä ilmeni, että suurin osa vastaajista koki ammattilaisten kanssa tehtävän yhteistyön toimimattomana. Vastauksista nousi esiin se, etteivät vanhemmat kokee tullessa kuulluksi tai ainakaan ymmärretyksi, eikä apua saada. Vanhemmat kokivat yhteistyön vaikeaksi muun muassa vammaispalvelujen, lastensuojelun ja sijaishoidon

kanssa. Kyselyyn vastanneet vanhemmat toivoivat ammattilaisten tukea esimerkiksi omaan jaksamiseen ja erilaisuuden hyväksymiseen sekä lapsen itsenäistymisen tukemiseen.

Myös Pähkinänsärkijät-verkosto toteutti vuonna 2018 kyselyn erityislasten vanhemmille vanhemmuuden tukemisesta. Kyselyn vastauksissa tuotiin ilmi, että vanhempien toivoma ammatillinen tuki olisi tietoa, selkeyttä ja luotettavuutta, kuuntelevaa ja ymmärtävää sekä koko perheen huomioivaa. Vanhemmat toivoivat ammattilaisilta muun muassa yhtenäisyyttä käytäntöihin ja osallisuuden tukemista. (Lehmuskoski 2019.)

Ammattilaisen ja vanhemman välisessä dialogisessa vuorovaikutuksessa on tärkeää se, että vanhempi kokee tulleen kuulluksi. Kuulluksi tulemisesta vanhempi saa jo siinä hetkessä viitteitä ammattilaisen äänen painosta, samanlaisesta puheensävystä kuin vanhemmalla itsellään on ollut ja eleillä, joilla ammattilainen peilaa kuunneltavan eleitä. Vanhempien ollessa haastavassa elämänvaiheissa tulee ammattilaisen vahvistaa perheen onnistumisia ja antaa ymmärrystä ja lohdutusta vaikeaan tilanteeseen. Ymmärryksen lisäksi ammattilaisen tehtävä on tuoda perheiden ääni kuulluksi. (Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2021.)

Vanhemmuutta voidaan tukea monilla eri tavoilla. Tuki voi olla muihin palveluihin ohjauksesta, vanhemmille annettavaa tietoa lapsesta ja lapsen kehityksestä, uusien palveluiden järjestämistä vanhemmuuden tueksi tai tärkeänä esimerkkinä vanhemman ja lapsen kiintymyssuhteen vahvistamista. (Bildjuschkin 2018, 9.)

4.4 Erityinen suhde, samaa sisaruutta

Säles (2019, 3) on kuvannut sisaruussuhteen olevan lapsen elämässä yksi pitkäkestoisimmista ja läheisimmistä ihmissuhteista. Myös sisaruudessa on erilaisia rooleja, ja sisaruussuhteessa lapsi saa tukea muodostaessaan omaa käsitystä itsestään sekä oppii näkemään omaa asemaansa suhteessa toisiin ihmisiin. Erityinen sisaruus -hankkeen (2021) mukaan monilapsisissa perheissä sisaruussuhde on aina erityinen, vaikka kukaan sisaruksista ei olisi erityislapsi. Uuden sisaruksen syntyminen vaikuttaa perheessä niin arkisiin asioihin (Vehmanen & Vesa 2012, 7) kuin perheen kokonaistilanteeseenkin, sillä perhe kokee suuren muutoksen (Säles 2019, 3).

Mäkisen (2019, 198) mukaan ulkopuoliset henkilöt kokevat erityisen sisaruussuhteen erilaisena, kuin erityisen sisaruussuhteen sisarukset, joilla erityisyyttä ei ole. Sisaruussuhteeseen yleisesti vaikuttavat monet tekijät, kuten sisarusten ikäero ja sukupuoli (Säles 2019, 3). Perheissä, missä on erityislapsi, terveet sisarukset kokevat sisaruussuhteen erityisen sijasta tavallisena, sillä se on koettu siten lapsuudesta asti. Sisaruus pysyy aina, vaikka siskolla tai

veljellä olisi erityisiä piirteitä. Erityinen sisarus ei muokkaa ketään tiettyyn muottiin, ja jokaisella lapsella kehittyy omat persoonallisuuden piirteensä. (Mäkinen 2019, 198–200.)

4.5 Erityisen sisaruuden vaikutukset ja tukeminen

Lapsiperheissä, joissa perheeseen kuuluu erityislapsi, sisarukset reagoivat perheen tilanteeseen joko konkreettisesti tai henkisesti puolella (Tuominen 2017, 46). Erityinen sisarus vaikuttaa jokaiseen lapseen eri lailla, vaikka lapset ovatkin sopeutuvaisia. Sisarukselle voi kehittyä paljon hyviä ominaisuuksia, mutta kääntöpuolena voi olla myös ominaisuuksia, jotka häiritsevät lapsen turvallista kasvua ja kehitystä eli kasvurauhaa. (Erityinen sisarus 2021.) Myös Bergmanin (2021, 10) mukaan erityisessä sisaruudessa nähdään niin myönteisiä vaikutuksia kuin riskitekijöitäkin. Riskitekijät voivat olla joko suoria tai epäsuoria. Suorana riskitekijänä nähdään muun muassa psykososiaaliset ongelmat, kun taas epäsuorana riskitekijänä voi olla sosiaalisten verkostojen rajoittuneisuus.

Lastenklonikoiden kummien tekemässä selvityksessä 51 % sisaruksista koki pelkoa erityisesti tulevaisuudesta (Tuominen 2017, 39). Erityisyys voi muuttaa sisaruuden luonnetta. Sisaruussuhde voi lähentyä ja vahvistua, mutta erityisyys voi myös viedä sisaruksia kauemmas toisistaan, jolloin myös katkeruutta, syyllisyyttä tai jopa vihan tunnetta voi esiintyä. Tällaiset tunteet eivät välttämättä näy heti lapsuudessa, vaan ne voivat ilmetä vasta aikuisiällä. (Säles 2019, 5.)

Bergman (2017, 17–22) on koonnut esitykseensä ”Kuka kuulisi mua? - Myös erityislapsen sisarukset tarvitsevat huomiota” erityislapsen sisaruudesta kumpuavia hyviä ominaisuuksia, mutta tuonut myös esille kääntöpuolen millainen voi olla terveen sisaren rooli perheessä.

Erityinen sisarus tuo lapselle paljon erilaisia näkökulmia ja arvokkaita ominaisuuksia, sekä tukee lapsen kehitystä monella eri osa-alueella. Lapsi oppii perheen arjessa tilannetajua, empatiaa ja sitkeyttä. Lapsi on kykeneväinen sopeutumaan ja hyväksymään erilaisuutta, sekä toimimaan kärsivällisesti sekä oma-aloitteisesti. Erityinen sisarus voi rohkaista lasta kokeilemaan uusia asioita sekä tukea kykyä ottaa vastuuta. (Bergman 2017, 17.)

Vaikka sisaruussuhteella olisi enemmän positiivisia kuin negatiivisia vaikutuksia, ovat negatiiviset vaikutuksetkin tärkeitä tiedostaa. Sisaruksen arkea saattaa varjostaa huoli, hylkäämisen kokemus ja tieto siitä, että vanhemman huomio voi kiinnittyä enemmän erityiseen sisarukseseen. Tällaiset tunteet ja kokemukset voivat vaikuttaa siihen, että lapsi vaatii itseltään paljon, mikä voi näyttäytyä arjessa ylisuoriutumisenä, mutta myös alisuoriutumisenä. Lapsi tiedostaa vanhempien erilaisia tuntemuksia ja reaktioita, jolloin hän voi pyrkiä miellyttämään vanhempaa. Lapsi voi kärsiä ahdistuneisuudesta, huonosta itsetunnosta ja kodin

ulkopuolella haasteet voivat näkyä kouluvaikeuksina ja sosiaalisena eristäytymisenä. (Bergman 2017, 22.) Myös DePapen ja Lindsayn (2014, 7) tutkimuksessa vanhemmat ovat nostaneet esille, että erityislapsen sisaruksella on esiintynyt psyykkistä oireilua ja vanhemman auttamista erityislapsen hoidossa.

Sisaruuden tukeminen

Tuomisen (2017, 30) mukaan 87 % sisaruksista on saanut keskusteltua erityiseen sisaruuteen liittyvistä tunteista ja ajatuksista vanhempien, ystävien tai muiden aikuisten kanssa. Monet sisarukset kuitenkin toivovat saavansa yhdessä nauttia tavallisesta sisaruudesta, tehdä asioita yhdessä ja kokea sisaruuden iloja ja suruja (Säles 2019, 6).

Sisaruksilla saattaa nousta monia eri kysymyksiä asiaan liittyen, ja siksi oli tärkeää, että lapsen tietämystä kasvatetaan ikätason mukaisesti vastaamalla lapsen esittämiin kysymyksiin. Myös vanhempien tarjoamat konkreettiset neuvot tukevat lasta toimimaan erityisen sisaruksen kanssa. (Vehmanen & Vesa 2012, 15.)

Bergman (2017, 38–43) on nostanut esille tärkeitä avainsanoja vanhemmille sisaruuden ja sisaruksen tukemiseksi. Avainsanoja ovat yhdessä oleminen, huomioiminen, tasavertaisuus, huolehtiminen, arjen sujuvoittaminen ja kasvurauhan mahdollistaminen. Arjessa on tärkeää tehdä asioita yhdessä perheenä, mutta myös mahdollistaa omaa aikaa kaikkien sisarusten kanssa sekä tukea leikkiin. Tasavertaisuuden kokeminen ja huomioiminen arjessa ovat lapselle tärkeitä asioita.

Arjen rutiinien rakentaminen perheelle sopiviksi takaa arjen sujuvoittamista, ja mahdollistaa vanhempien kiireettömän läsnäolon lapsien kanssa. Myös tukiverkosto auttaa vanhempia tilanteessa ja parhaimmassa tapauksessa tuo arkeen kasvatuskumppanuussuhteen. Sisaruksien kasvurauhan huomioiminen tukee lapsen kasvua ja kehitystä. Vanhemman tulisi huomioida, että lapsella ei ole arjessa liikaa vastuuta ikätasoonsa nähden, ja tasavertaisuuteen viitaten lapsi saa myös kieltäytyä esimerkiksi sisaruksen hoitamisesta. Keskustelut arjessa takaavat niin vanhemmille kuin sisaruksille mahdollisuuden kysyä mieltä askarruttavia asioita ja saada tietoa perheen kokonaistilanteesta. (Bergman 2017, 38–43.)

5 Opinnäytetyön toteuttaminen

5.1 Toiminnallinen opinnäytetyö

Toiminnallisen opinnäytetyön tarkoituksena on opastaa ja ohjeistaa käytännön toimintaa sekä toiminnan järjestäminen ja järjeistäminen. Toiminnallinen opinnäytetyö on aina kaksiosainen. Opinnäytetyöhön kuuluu produkti, eli toiminnallinen osuus ja prosessin dokumentointi ja arviointi, toisin sanoen kirjoitettu opinnäytetyö. Toiminnallisen opinnäytetyön tuotos määritellään yleisesti kohderyhmälle sopivaksi ja se voi olla opas, verkkojulkaisu tai portfolio. (Airaksinen 2009, 6–10.) Salosen (2013, 41) mukaan toiminnallisen opinnäytetyön työote on tulkitseva, arvioiva ja kumuloituva ja opiskelija toimii roolissaan yhteistyömäisesti muutoksen tekijänä.

Opinnäytetyön tarkoituksena oli vahvistaa työntekijöiden osaamista perheiden kanssa tehtävässä yhteistyössä ja luoda produktina opas tukemaan työntekijöitä. Tarve opinnäytetyölle nousi toimeksiantajan, Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymän vammaispalvelujen tehostettua palveluasumista tarjoavan yksikön henkilöstöltä. Opinnäytetyöksi valittiin tutkimuksellisen opinnäytetyön sijaan toiminnallinen opinnäytetyö siksi, että toiminnallisessa opinnäytetyössä tavoitellaan toimeksiantajalle käytännön toiminnan ohjeistamista (Airaksinen 2009, 6) ja voidaan luoda konkreettinen tuotos toimitettavaksi toimeksiantajan työn tueksi (Salonen 2013, 5–6).

Opinnäytetyössä haluttiin tuoda näkyville toiminnallisuutta, käsitteisiin sitoutumista, hyötyä sekä käytettävyyttä. Salosen (2013, 6) mukaan kehittämistoiminnassa näkyvät näitä piirteitä. Tutkimuksellisuutta on ollut myös osana kehittämistoimintaa, sillä Salosen (2013, 13) mukaan tutkimustulokset edesauttavat tuotoksen syntymistä. Tutkimuksellisuutta opinnäytetyössä hyödynnettiin siten, että toimeksiantajan toiveita ja ehdotuksia on kartoitettu työn kehittämistä ja arviointia varten. Menetelmänä toiveiden ja ehdotusten kartoittamiseen on käytetty kyselyä, josta kerrotaan enemmän seuraavassa alaluvussa.

5.2 Konstruktivistinen malli

Kehittämistoiminnan teoreettisena viitekehyksenä ja mallina on konstruktivistinen malli. Konstruktivistisessa mallissa yhdistyvät lineaarisen ja spiraalisen mallin vahvuudet, sekä kehittämistoiminnan logiikka. (Salonen 2013, 16.) Konstruktivistisessa mallissa on Salosen (2013, 16.) mukaan ajatus kehittämistoiminnan suunnittelusta, vaiheistuksesta, toiminnassa oppimisesta, osallisuudesta, menetelmäosaamisesta ja tutkimuksellisesta kehittämisosaamisesta. Konstruktivistisen mallin yhteisöllinen ja osallistava näkökulma näkyvät opinnäytetyössä vahvana yhteistyönä toimeksiantajan kanssa.

Konstruktivistisessa mallissa kehittämistoiminta vaiheistuu kuuteen osaan; aloitusvaiheeseen, suunnitteluvaiheeseen, esivaiheeseen, työstövaiheeseen, tarkistusvaiheeseen, viimeistelyvaiheeseen ja valmiiseen tuotokseen. Konstruktivistisen mallin samanlaisuus lineaariseen ja spiraalimalliin näkyvät juuri kehittämistoiminnan vaiheistuksessa. (Salonen 2013, 16.)

5.3 Perehdytysoppaan kehittämisen aloitus

Aloitusvaiheessa kartoitetaan kehittämistarvetta, pohditaan kehittämistehtävää, toimintaympäristöä, sekä pohditaan toimijoita osallistumisen ja sitoutumisen näkökulmista (Salonen 2013, 17). Opinnäytetyöaihetta valittaessa arvioitiin omia tulevaisuuden urasuuntauksia ja mielenkiinnon kohteita, jotta työn tekeminen ja siihen sitoutuminen olisi mielenkiintoista. Aihetoiveena oli, että opinnäytetyö liittyisi lapsiin ja nuoriin sekä autismin kirjon henkilöihin. Opinnäytetyöstä haluttiin myös mahdollisimman käytännönläheinen, jotta toimeksiantajan työyhteisö sekä asiakasperheet kokisivat todellista hyötyä opinnäytetyöstä. Palveluasumisen yksiköissä työskennellään luonnollisesti usein asukas edellä, eikä välttämättä nähdä perhettä isona osana asukkaan arkea. Opinnäytetyöllä haluttiin nostaa esiin enemmän kasvatuskumppanuutta ja perheen roolia osana lapsen arkea.

Toimeksiantajaksi valikoitui Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymän vammaispalvelut, ja opinnäytetyö tehtiin palveluasumista tuottavaan asumisyksikköön. Yhteistyössä työyhteisön kanssa kartoitettiin tarvetta, joka toimisi myös opinnäytetyön aiheena. Työyhteisöstä nousi tarve ohjeistuksesta perhesuhteiden tukemisesta palveluasumisyksikössä.

Työhön perehdyttäminen mahdollistaa työskentelyn oikein (Työturvallisuuskeskus). Perehdytyksen tulee olla ajantasaista ja siihen on löydyttävä tarpeeksi aikaa työpaikalla (Nykänen). Perehdytystä tulee saada aina, kun siirrytään uuteen tehtävään tai jokin tehtävissä muuttuu (Tehy) ja sen tulee jatkua, kun siihen ilmenee esimerkiksi työmenetelmien suhteen tarvetta (Nykänen). Työhön sitoutunut ammattilainen kertaa perehdytystä ja ottaa selvää, mikäli jokin on jäänyt epäselväksi (Työturvallisuuskeskus). Onnistunut perehdytys mahdollistaa työssä kehittymisen, työntekijöiden välisen toimivan vuorovaikutuksen ja osaamisen laajan hyödyntämisen (Haavasoja 2017). Perehdyttämisen apuvälineenä voidaan käyttää erilaisia tukimateriaaleja, kuten käsikirjoja, esitteitä, prosessikuvauksia ja videoita (Työturvallisuuskeskus 2016). Opinnäytetyön pohjalta toteutettu perehdytysopas liitetään osaksi jo yksikössä olevaa perehdytyskansiota. Perehdytysoppaaseen voivat palata kokeneetkin työntekijät muistelemaan yhteisesti sovittuja sääntöjä.

Suunnitteluvaiheessa luodaan kehittämissuunnitelma kuten opinnäytetyösuunnitelma. Aloitus- ja suunnitteluvaiheissa ei vielä kyetä määrittelemään ja suunnittelemaan tarkasti

jokaista yksityiskohtaa. (Salonen 2013, 17.) Opinnäytetyösuunnitelma toimitettiin ohjaavalle opettajalle ja toimeksiantajamme yhteyshenkilölle eli palveluasumisyksikön esimiehelle luettavaksi. Opinnäytetyösuunnitelman palautuksen jälkeen saimme toimeksiantajalta tutkimusluvan ja yhteistyösopimuksen 11.3.2021.

Opinnäytetyöprosessi vaatii dialogista vuorovaikutusta eri toimijoiden välillä, mikä tarkoittaa keskustelua, työn arviointia ja palautteen antoa, sekä vastaanottoa. Se on toiminnallisen opinnäytetyön edellytys, jotta opinnäytetyön kehittämisvaiheet etenevät kohti varsinaista tuotosta. (Salonen 2013, 6.) Jo suunnitteluvaiheessa pidettiin tiivistä yhteyttä toimeksiantajan edustajien kanssa tarvittavien sopimusten ja lupien saamiseksi. Lisäksi käytiin keskustelua ohjeista tietojen käsittelystä ja toiveista perehdytysoppaan muodosta.

5.4 Perehdytysoppaan kehittämistoiminnan työstö

Salosen (2013, 17) mukaan esivaiheessa siirrytään siihen toimintaympäristöön, missä työtä toteutetaan. COVID-19-pandemian aiheuttamat rajoitukset huomioiden ei kyseisen opinnäytetyöprosessin aikana voitu fyysisesti siirtyä toimeksiantajan työympäristöön. Toimintaympäristö oli kuitenkin jo työtä opinnäytetyöprosessia aloittaessa tuttu. Tutustuttuamme teoriapohjaan aiheesta sovimme toimeksiantajan edustajan kanssa vanhempien ja työntekijöiden haastatteluista. Pandemiatilanne huomioitiin myös aineistonkeruumenetelmän valinnassa. Haastattelut päätettiin toteuttaa sähköisellä lomakkeella, joka oli mahdollista täyttää myös paperisena versiona. Kyselylomakkeet toimitettiin toimeksiantajan edustajan kautta yksikön koko henkilökunnalle sekä yksikössä asuvien lasten vanhemmille.

Paperisen tai sähköisen kyselyn käyttö on perinteinen tapa kerätä aineistoa (Valli 2018, 96). Kyselyssä kysymysten muoto on vakioitu, eli jokainen kyselyyn vastaaja saa samat kysymykset, samalla tavalla ja samassa järjestyksessä. Kysely on hyvä vaihtoehto, kun kyselyyn vastaajia on monta. (Vilka 2014, 28.) Vilkan (2014, 28) mukaan aineistoa kerätessä kyselyä käytetään erityisesti silloin, kun halutaan tietoa asenteista, ominaisuuksista ja mielipiteistä. Tällöin kyselyyn vastaajat ovat yleensä henkilöitä, joista puhutaan havaintoyksiköinä.

Pohdittaessa aineistonkeruumenetelmäksi haastattelua tai kyselylomaketta, tukee kyselylomakkeen valintaa sen tavoitettavuus. Kyselylomakkeeseen on helpompi saada vapaaehtoisia vastaajia kuin haastatteluun. Aineiston käsittely ja analysointi sujuu nopeammin suhteessa haastatteluun. (Hirsijärvi & Hurme 2000, 36–37.)

Kyselylomaketta käytettäessä tulee sen tekijän perehtyä ensin teoriapohjaan aiheesta, jotta kysymykset voidaan asetella mahdollisimman hyvin vastausten tuottamisen kannalta. Kyselylomaketta tulee suunnitella ja sanavalintoja pohtia tarkkaan, jotta kysytty asia ei jää

epäselväksi eikä kysymys ole johdatteleva. Kuitenkin kysymysten sanamuodoissa tulee huomioida myös niistä välittyvä tunnelma vastaajalle. Kielen ollessa luonnollista ja miellyttävää, kysymyksiin vastaaminenkin on mielekkäämpää. Kyselylomakkeessa on tärkeää pysyä olennaisissa kysymyksissä, jotta tulosten käytettävyys on mahdollisimman hyvä. Kyselylomaketta suunniteltaessa myös kysymysten järjestystä tulee pohtia. Ensimmäisillä kysymyksillä on tarkoitus johdatella aiheeseen ja saada vastaajan mielenkiinto heräämään, jotta voidaan tuoda esiin myös arkaluontoisemmat kysymykset. (Valli 2018, 96–98.)

Kyselylomakkeessa käytettyjen avoimien kysymyksiä vastauksia voi analysoida monilla eri menetelmillä, kuten luokittelemalla vastaukset ryhmiin ja analysoida vastauksia tilastollisin menetelmin tai teemoittelemalla vastaukset ja analysoida ne laadullisen tutkimuksen menetelmin. Avoimia kysymyksiä käyttämällä voidaan saada vastaajan perusteellinen mielipide aiheesta. Toisaalta avoimet kysymykset antavat mahdollisuuden siihen, että vastaan aiheen vierestä tai kysymyksiin jätetään kokonaan vastaamatta. (Valli 2018, 114.)

Työstövaihe on yhtä tärkeä kuin suunnitteluvaihe. Työn työstäminen on vaativin ja pitkäkestoisin osuus. Työstövaiheessa määritetään tarkasti kehittämistoiminnan osatekijät eli toimijat, TKI-menetelmät, materiaalit ja aineistot sekä dokumentointitavat. Tämä vaihe on opiskelijalle ammatillisen oppimisen kannalta tärkein vaihe, sillä opiskelija joutuu hallitsemaan esimerkiksi omaa suunnitelmallisuuttaan, itsenäisyyttä ja vuorovaikutuksellisuutta. (Salonen 2013, 18.)

Työstövaiheessa olimme yhteydessä toimeksiantajan edustajiin ja tarkensimme tietoja perehdytysoppaan luomista varten. Työstövaiheessa analysoimme kyselylomakkeilla työyhteisöstä saatua materiaalia. Toimeksiantajan edustaja toimitti meille vastaukset sähköisesti. Kyselyyn saatiin työyhteisöstä paljon laajojakin vastauksia. Vanhemmilta saatiin vain yksi vastaus, joten tulokset kyselystä koottiin työyhteisölle tiedoksi tulevaa kehittämistä varten. Opinnäytetyön aikataulullisista syistä vastausaika kyselyyn oli kaksi viikkoa. Vanhempien vastaamattomuuden syynä saattoi olla esimerkiksi kiire, jaksamisen haasteet tai ettei omalla vastauksella koettu olevan suurta merkitystä selvityksessä.

Kerättyä aineistoa lineaarisen mallin mukaan käsitellessä aloitetaan aineiston käsittely heti vastausten keräämisen jälkeen (Hirsijärvi, Remes & Sajavaara 1997, 223). Laadullisessa tutkimuksessa vastauksia analysoidaan aineistolähtöisesti. Aineiston analysointi alkaa siihen perehtymisestä eli tarkasta lukemisesta, jonka jälkeen aineistoa kuvaillaan ja luokitellaan. Aineiston luokittelussa esimerkiksi kyselylomakkeen kysymykset voivat toimia alustavina luokitteluina analysointivaiheessa. Seuraavaksi luokittelussa järjestellään luokkia uudestaan ja mahdollisesti yhdistetään tai jaotellaan niitä pienemmiksi luokiksi. Luokkia jaoteltaessa tulee miettiä ovatko kaikki luokat tarpeellisia, miten ne yhdistyvät toisiinsa tai toisaalta

eroavat toisistaan. Kun aineisto on luokiteltu, aletaan luokkia yhdistelemään ja tarkastellaan niiden yhtäläisyyksiä. (Hirsijärvi & Hurme 2000, 145–150.) Kun sisältö on luokiteltu ja näin analysoitu, tulee tuloksista tehdä johtopäätöksiä ja tulkintoja, jotka perustuvat jo olemassa olevaan tietoon aiheesta. Lopuksi on löydettävä ja koottava synteetit, eli pääasiat saadusta aineistosta. Synteetit ovat tutkimuksen kannalta oleelliset saadut tiedot. (Hirsijärvi ym. 1997, 229–230.)

Kun vastaukset oli luettu huolellisesti, niitä alettiin luokittelemaan. Vastaukset luokiteltiin ensin lomakkeen kysymysten mukaan, jonka jälkeen yhdisteltiin luokkia sopivuuden mukaan toisiinsa. Vastauksissa oli yhtäläisyyksiä ja luokittelu onnistui helposti. Aineiston luokittelun jälkeen alettiin työstämään perehdytysopasta työyhteisölle.

5.5 Työyhteisön toiveet perehdytysoppaan sisällöiksi

Henkilökunnalle suunnatulla kyselylomakkeella (liite 1) haluttiin kartoittaa henkilökunnan osaamista, toimintatapoja ja ajatuksia perhesuhteiden tukemisesta. Lomakkeessa aihetta lähestyttiin niin perheiden kanssa tehtävän yhteistyön kuin myös perhesuhteiden tukemisen näkökulmasta. Ajatuksena eri näkökulmissa oli se, koetaanko yhteistyö ja perhesuhteiden tukeminen yhtenä asiana, vai suhtaudutaanko näkökulmiin eri tavoilla.

Sujuva yhteistyö perheiden kanssa

Toimeksiantajan työyhteisöllä oli kyselylomakkeen vastausten perusteella hyvin yhteinen näkemys siitä, millaista on sujuva yhteistyö perheiden kanssa ja mihin sillä pyritään. Vastauksissa nousi toistuvasti esiin se, että yhteistyön tulee olla avointa, suoraa, rehellistä, välitöntä ja luottamusta herättävää.

Yhteistyöllä vanhempien ja asumisyksikön henkilöstön välillä pyritään yhteiseen kasvatuskumppanuuteen. Toimiva yhteistyö kodin ja asumisyksikön välillä sekä perhesuhteiden tukeminen perhekohtaisesti mahdollistaa asukkaalle mielekkään arjen ja nuoren itsenäistymisen tukemisen. Toisaalta sillä tuetaan myös vanhempien jaksamista ja pyritään siihen, että vanhemmat voivat luottaa lapsensa palveluasumisessa työskentelevien ammattilaisten käsiin. Tärkeänä asiana työyhteisöstä nousi se, että perhesuhteiden tukemisella mahdollistetaan luottamusta ja turvallisuuden tunnetta niin perheille kuin myös asukkaalle, eikä työntekijöiden ole tarkoitus korvata perheitä, vaan perhesuhteita tulee erityisesti tukea.

Työntekijöiden kokemukset perhesuhteiden tukemisesta ja yhteistyöstä

Lähes kaikki työntekijät kokivat perheiden kanssa tehtävän yhteistyön sujuvana. Yksikön toimintatavat ovat kaikille tutut ja kaikille osapuolille on löydetty yhteydenpitoon sopivia kanavia. Työyhteisöstä kuitenkin nousi myös vielä toive toimintatapojen tarkentamisesta ja

yhtenäistämisestä. Yhteistyö perheiden kanssa kaipaisi kuitenkin vielä eloa, kuten yhteisten hetkien järjestämistä perheille. Työntekijät kokivat juuri perheille aiemmin järjestetyt tapahtumat hyvinä yhteisinä hetkinä.

Vastauksista nousi selvästi esiin kehitettävänä asiana henkilökunnan sisäinen tiedonsiirto ja tasaisempi työnjako, jotta perheiden kanssa tehtävä yhteistyö olisi sujuvampaa ja yksikön toiminta näyttäytyisi yhtenäisenä myös perheille. Sisäinen tiedonsiirto enimmäkseen käsittää haasteita kirjaamisen laadussa ja laajuudessa, kuinka voidaan kirjata asiakkaan arkeen merkittävästi vaikuttavat asiat vieläkin tarkemmin niin, että ne saavuttaisivat kaikki työyhteisön jäsenet. Vastauksissa tasaisempaa työnjakoa toivottiin lähinnä omaohjaajuuden vastuiden laajuuteen, eli siihen, kuinka omaohjaajan ja muun henkilöstön tietynlainen tasaveraisuus asiakkaiden asioiden hoidossa ja yhteydenpidossa vanhempiin voitaisiin taata.

Perheen kanssa tehtävässä yhteistyössä vanhemmilta palautteen keräämiseen kaivattiin selkeämpiä toimintaohjeita ja -tapoja. Ympäri vuorokautisesti toimivassa asumisyksikössä koettiin arjen keskellä myös haastavana rauhallisen hetken ja riittävän ajan löytäminen perhesuhteiden tukemiseen ja perheen kohtaamiseen asumisyksikössä.

Vastauksissa nousi myös eroja työntekijöiden tarpeissa tuesta perhesuhteiden tukemisessa. Nykyiset toimintatavat koettiin molemmin tavoin eli sekä riittäviksi ja riittämättömiksi. Hetki voi olla hauras ja vaikea keskusteltaessa vanhempien kanssa heidän vanhemmuudestaan. Pyrkimyksenä on kuitenkin kasvatuskumppanuuden toteutuminen, jonka vuoksi perhesuhteiden tukemiseen yksikössä kaivattiin selkeämpiä toimintaohjeita ja monitahoisempaa tukea. Eriävien toimintaohjeiden ja vanhempien kanssa käytyjen keskustelujen pohjalta osalle työntekijöistä on noussut tunne siitä, kuinka perheet tarvitsevat laajempaa ja monitahoisempaa tukea.

Sisaruussuhteiden tukemiseenkin koettiin erityisesti tarvittavan lisää keskustelua ja opastusta. Työskentely yksikössä sisarusten kanssa sisaruussuhteen tukemiseksi voi olla satunnaisempaa, kuin vanhempien kanssa työskentely, jonka vuoksi olisikin tärkeää löytää toimintamalleja työntekijälle myös sisarusten kanssa työskentelyyn. Tärkeää olisi myös saada tukea siihen, kuinka vanhemman ja kotona asuvan sisaruksen suhdetta voidaan tarvittaessa tukea.

Vastauksista nousseita havaintoja

Työyhteisöstä nousseet haasteet eivät ole yllättäviä. Halonen-Malliarakis ym. (2020, 105) nostavat myös perheiden kanssa tehtävän yhteistyön haasteiksi riittävän ajan löytämisen, vastuunjaon ja vastuunsiirtämisen muille osapuolille. Onnistunut ja toimiva yhteistyö

edellyttääkin ennalta sovittua vastuunjakoa ja kykyä ottaa vastuuta, selkeitä konkreettisia toimintatapoja ja riittävästi aikaa.

Vastauksissa ilmenivät myös tiedonsiirtoon liittyvät hankaluudet. Yksikössä on käytössä asiakas- ja potilastietojärjestelmät, joihin kirjataan päivittäin (Sosionomi, 2021). Kirjaaminen on jokaisen ammattihenkilön vastuulla ja sen tulisi olla yhdenmukaista, jotta asiakastietoja on helppo hyödyntää työskentelyssä. Ajantasainen kirjaaminen ja näin käytettävissä oleva tieto tukee niin asiakasturvallisuutta kuin myös toimii työvälineenä ammattilaisille. (Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2020c.)

Vastauksissa nostettiin esille toiveita yhteisistä toimintamalleista ja puheeksi ottamisesta liittyen perhe- ja sisaruussuhteiden tukemiseen. Tarjoamalla työntekijöille mahdollisuuden saada työhön tukea, opastusta ja lisäkoulutusta, voidaan ehkäistä työn psykososiaalista kuormitusta. Psykososiaalisella kuormituksella tarkoitetaan kuormitustekijöitä liittyen työn sisältöön, työhön liittyviin järjestelyihin ja työyhteisön sosiaaliseen toimivuuteen. Työn sisältöön liittyvillä kuormitustekijöillä tarkoitetaan työtehtäviin ja työn luonteeseen liittyviä tekijöitä, kuten toistuvat vaikeat vuorovaikutustilanteet sekä kohtuuton vastuu. Tekijöillä, jotka liittyvät työn järjestelyihin, tarkoitetaan esimerkiksi epäselvää työnjakoa tai vastuuta. Huono tiedonkulku ja yhteistyö ovat tekijöitä, jotka liittyvät työyhteisön sosiaaliseen toimivuuteen. (Työsuojelu 2019.) Myös kehityskeskusteluissa voitaisiin nostaa entistä enemmän esille oman osaamisen kokemuksia perhesuhteiden tukemisesta. Kehityskeskustelu on mahdollisuus molemminpuoliselle palautteelle ja se selkeyttää työnjakoa ja vastuuta (Minilex). Keskustelu mahdollistaa sen, että työnantaja ja esimies ovat ajan tasalla henkilöstön osaamisen kokemuksista ja esimies voi tarjota tarvittaessa enemmän tukea työskentelyyn

5.6 Perehdytysoppaan kehittämistoiminnan valmistuminen

Salosen (2013, 19) mukaan opinnäytetyön valmistumisen tukena konstruktivistisessä mallissa ovat tarkistus- ja viimeistelyvaihe ennen valmista tuotosta. Tarkistusvaiheessa arvioidaan yhteistyössä tuotosta ja tarvittaessa palataan takaisin työstövaiheeseen. Opinnäytetyön vaiheistuksessa varattiin väliarviointikeskusteluja ohjaavan opettajan kanssa ja toimeksiantajan edustajalle lähetettiin opinnäytetyön raakavedos sekä perehdytysopas heti sen valmistuttua.

Viimeistelyvaiheessa tuotosta hiotaan ja karsitaan. Valmiina tuotoksena toteutuu tuotos ja opinnäytetyöraportti. Valmis tuotos esitellään toimeksiantajalle ja julkaistaan Theseus-verkopalvelussa. (Salonen 2013, 18–19.) Opinnäytetyötä muokattiin ja kehitettiin ohjausten ja saadun palautteen perusteella. Toimeksiantajan toiveesta opinnäytetyöstä otettiin pois asu-
misyksikön tunnistetietoja.

Toimeksiantajan yksikössä on käytössä perinteinen perehdytyskansio, joten perehdytysoppaan muoto valikoitui sellaiseksi, että se on helppo liittää osaksi perehdytyskansiota. Perehdytysopas perustuu opinnäytetyössä kerättyyn tietopohjaan ja sen soveltamiseen. Näkökulmat oppaaseen valikoituivat niin tietopohjasta kuin myös opinnäytetyötä varten toteutetun kyselylomakkeen vastausten perusteella. Oppaassa tuotiin esille sellaisia asioita, joita vastauksissa nostettiin esille. Opas haluttiin pitää lyhyenä ja yksinkertaisena, jotta siihen tartuttaisiin helpommin työn lomassa ja sisältö pysyy selkeänä. Oppaaseen jätettiin myös tilaa, jotta sitä voidaan helposti yksikössä tarkentaa omiin pelisääntöihin sopivaksi.

6 Perehdytysopas

6.1 Valmis tuotos

Perehdytysopas jaettiin teemoihin, jotka nousivat toimeksiantajan henkilöstön tarpeista. Oppaaseen jätettiin myös tilaa avoimelle pohdinnalle ja henkilöstön omille sovituille asioille. Teemat antavat suuntaviivoja toiminnan suunnittelulle yksikössä. Myös toimeksiantajan edustajan kanssa keskusteltiin siitä, että oppaan pohjalta yksikössä voidaan rakentaa omat toimintamallit.

Henkilökunnan ajatuksia

Oppaan muut teemat valikoituivat henkilöstöltä nousseista kehittämistarpeista. Henkilöstöllä oli kehittämistarpeiden lisäksi oivallisia ajatuksia toimivasta perhesuhteiden tukemisesta ja yhteinen näkemys siitä, millaista toimiva yhteistyö perheiden kanssa on ja mihin sillä pyritään. Oppaaseen nostettiin esimerkiksi henkilöstön kokemukset sujuvasta yhteistyöstä.

Esteettömiä kohtaamisia

Opinnäytetyön tietoperustassa tuli ilmi, että autismin kirjon henkilöillä on ominaisuuksia, joita tulee huomioida suunnitellessa ja toteuttaessa perhesuhteiden tukemista ja perheiden kanssa tehtävää yhteistyötä. Autismi kirjon henkilöillä esiintyvät kommunikaation haasteet ilmenevät myös puheen ymmärtämisen vaikeutena (Kaski ym. 2012, 100). Oppaassa tarjotaan työntekijälle esimerkkejä työkaluista, joita voidaan käyttää kommunikaation ja sanoittamisen tukena.

Autismin kirjon henkilöiden aistipoikkeavuudet vaikuttavat jokapäiväiseen elämään ja voivat aiheuttaa henkilöillä haitallista käytöstä ja ahdistuneisuutta (Halonen-Malliarakis ym. 2020 46–47). Kaiken muun yksikössä tehtävän aistityöskentelyn lisäksi voidaan aistisäätelynpulmiin kiinnittää erityistä huomiota, jotta perhesuhteiden tukeminen onnistuisi. Aistisäätelynpulmat voivat aiheuttaa niin voimakasta ahdistuneisuutta, että muihin ihmisiin kontaktissa oleminen on vaikeaa. Oppaaseen nostettiin tärkeiksi huomioiksi hajusteiden käyttö ja tilojen valaistus, perheille mahdollisimman miellyttävän kohtaamisen mahdollistamiseksi.

Yhteiset hetket ja kuunteleminen

Vastauksissa nostettiin esille yksikössä joskus aikaisemmin olleet, mukavat yhteiset kohtaamiset ja toisaalta rauhallisen hetken mahdollistamisen vaikeus. Henkilöstö koki, että toisinaan perheiden kohtaaminen voi olla hektistä ja tilanne menee nopeasti ohitse. Erityiseen sisaruuteen perehdyttyämme kävi ilmi, että usein sisarukset toivovat ihan tavallisia hetkiä

ja asioiden yhdessä tekemistä (Säles 2019, 6). Oppaaseen nostettiin juuri näiden tavallisten, perheennäköisten hetkien vahvistaminen. Vaikka ammattilaiset voivat kokea sisarusuhteen tukemisen vaikeana, on se perimillään vain yhteisten kokemusten tukemista ja mahdollistamista.

Vanhemmille taas tärkeää on kuunteleminen ja kuulluksi tuleminen tunne. Vanhemmat voivat kokea riittämättömyyttä erityislapsen vanhemmuudessa, jolloin on olisi tärkeää tukea ja vahvistaa perheen onnistumisia. (Terveiden ja hyvinvoinninlaitos 2021.) Yksikön työntekijän olisi hyvä rauhoittaa tilanne kiireettömäksi, vaikkei se siltä työntekijän itsensä mielestä tuntuisikaan. Tällöin vanhemmalle itselleen tulee turvallisempi olo ja hän voi tukeutua enemmän työntekijään. Jotta myös vanhemmat voivat kokea yksikköä kohtaan luottamuksen tunnetta, tulee muistaa pitää vanhempien kanssa sovituista asioista kiinni ja informoida työyhteisöä.

Vastuu ja kirjaaminen

Oppaan avainasioiksi valikoitui haastatteluiden perusteella myös vastuun ottaminen ja kirjaaminen asiakastietojärjestelmään. Oppaaseen nostettiin työyhteisön itse pohdittavaksi kehittämiseksi selkeät vastuut omaohjaajuuteen. Jotta perheiden kanssa tehtävä yhteistyö on toimivaa ja soljuvaa, tarvitaan vastuunjako ja konkreettisia toimintatapoja (Halonen-Malliarakis ym. 2020, 105).

Oppaassa muistutetaan myös ammattihenkilön vastuusta asiakastyön kirjaamisesta ja tuodaan ilmi, että se on yksi ammattilaisen tärkeä työväline (Terveiden ja hyvinvoinninlaitos 2020c). Työyhteisöä mietitytti myös palautteen kerääminen vanhemmilta ja perheiltä, johon kehitysehdotukseksi on nostettu palautteen kerääminen puolivuositain palvelun toteuttamissuunnitelmaa laatiessa. Kirjaaminen on perhesuhteiden tukemisen kannalta oleellista, jotta työ on johdonmukaista.

6.2 Palaute

Perehdytysoppaasta pyydettiin palautetta kahdelta toimeksiantajan edustajalta sähköpostilla. Opinnäytetyö sekä perehdytysopas esitellään koko toimeksiantajan työyhteisölle varsinaisen opinnäytetyöprosessin päätyttyä. Perehdytysopas sai toimeksiantajan edustajilta positiivisen vastaanoton. Opasta pidettiin sopivan tiiviinä ja oppaan ulkoasua kuvailtiin inostavaksi ja helppolukuiseksi. Oppaan näkökulmista pidettiin ja se koettiin ajatuksia herättäväksi ja toimeksiantajan edustajat pitivät tärkeänä oppaaseen lisättyä tyhjää tilaa, johon kirjata yksikön omia toimintatapoja.

7 Pohdinta

7.1 Eettisyys ja luotettavuus

Opinnäytetyötä tehtäessä tulee hallita hyvä tieteellinen käytäntö, tieteellisen käytännön vastuut ja eettisen ennakoarvioinnin lähtökohdat, tarpeellisuus ja ennakoarviointimenettely (Arene ry 2019, 18). Avoimeen tieteeseen ja tutkimukseen liittyy hyötyjä, kuten tutkimustulosten laadun paraneminen ja ne avaavat myös verkostoille, tässä tapauksessa työelämän yhteistyökumppanille, mahdollisuuden osallistua tutkimukseen liittyvään mietintään, toteuttamiseen ja tulosten arviointiin. (Avoimen tieteen laitos 2014, 3.) Hyviin tieteellisiin käytäntöihin kuuluu esimerkiksi tiedeyhteisön toimintatapoja. Tällaisia toimintatapoja asiakirjan mukaan ovat rehellisyys, yleinen huolellisuus ja tarkkuus tutkimustyössä, tulosten tallentamisessa ja esittämisessä, sekä tutkimusten ja niiden tulosten arvioinnissa. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012, 6.)

Opinnäytetyössä noudatettiin LAB Ammattikorkeakoulun luomaa opinnäytetyön ohjeistusta, ja tarkasteltiin ohjeen mukaisesti, kuinka varmistetaan opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus, hyvä tieteellinen käytäntö ja tiedonantajien informointi. Opinnäytetyötä varten perehdyttiin Avoimen tieteen ja tutkimuksen (ATT) julkaisemaan käsikirjaan sekä Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (TENK) julkaisemaan asiakirjaan, missä käydään läpi hyvää tieteellistä käytäntöä ja sen loukkausepäilyjen käsittelemistä Suomessa. Tutkimuksessa noudatettiin tiedeyhteisön tunnustamia toimintatapoja eli rehellisyyttä, yleistä huolellisuutta ja tarkkuutta tutkimustyössä, tulosten tallentamisessa ja esittämisessä sekä tutkimusten ja niiden tulosten arvioinnissa.

7.2 Opinnäytetyön eettiset ohjeistukset

Koko opinnäytetyöprosessin tukena käytimme Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvoston (Arene ry) julkaisua, mihin on koottuna ammattikorkeakoulujen opinnäytetöiden eettisiä suosituksia. Julkaisussa oli koottuna opinnäytetyöhön soveltuvaa eettistä normistoa sekä lainsäädäntöä opinnäytetyön tueksi ja ohjenuoraksi. Julkaisussa oli tukena opiskelijan muistilista, minkä avulla saimme varmistettua mahdollisimman laajasti huomioidun hyvän tieteellisen käytännön opinnäytetyössämme.

Opinnäytetyössä ei tuotu esille lain mukaan salassa pidettäviä tietoja, kuten henkilötietoja tai tarkennettua tietoa toimeksiantajasta. Opinnäytetyössä käytettiin menetelmänä kyselylomaketta. Ennen kyselyä lähetettiin kyselyn saaville henkilöille saatekirje ennen varsinaista kyselylomaketta ja jokaisella vastaajalla oli oikeus olla vastaamatta kyselyyn niin tahtoeensa. Suojataksemme asiakkaiden anonymiteettia, kyselylomake ja vastaukset lähetettiin

toimeksiantajan edustajan kautta. Kyselymenetelmällä haluttiin mahdollistaa myös työntekijöiden pysyminen anonyymina. Näin emme olleet itse ollenkaan kontaktissa asiakasperheisiin. Valmiista opinnäytetyöstä jätettiin kokonaan vanhemmilta saadut vastaukset pois otannan ollessa pieni.

7.3 Johtopäätökset ja kehittäminen

Opinnäytetyötä varten teetetyt kyselylomakkeen vastauksissa selvisi, että etenkin sisarusuhteiden tukeminen nähdään vaikeana ja ammattilaiset kokevat riittämättömyyttä perhesuhteiden tukemisessa. Opinnäytetyössä kävi kuitenkin ilmi, ettei perhesuhteiden tukeminen yleensä vaadi ammattilaiselta isoja tekoja. Vanhemmat tuntuvat usein kaipaavan vain kuuntelijaa ja kasvatuskumppanuuden toteutumista. Vanhemmat haluavat tuntea itsensä kuulluksi lapsiinsa liittyvissä asioissa ja toivovat ammattilaiselta hyväksyntää ja tukea erityisessä vanhemmuudessa. Tietoperustassa tietoa sisarusuhteen tukemiseen löytyi vain vanhemmuuden näkökulmasta. Kuitenkin tieto on hyvin sovellettavissa myös palveluasumisessa. Sisarusuhteen tukemiseen tarvitaan ehkä jopa vielä arkisempia keinoja kuin vanhemmuuden tukemiseen. Sisarukset toivovat vain aikaa ja yhdessä oloa. Erityinen sisarus koetaan tavallisena sisaruutena, koska sisarus on aina ollut erityinen.

Autismin kirjoon liittyy paljon sellaisia ominaisuuksia, jotka voivat vaikeuttaa perhesuhteiden tukemista ammattilaisen näkökulmasta. Arjessa on asioita, joita tulee koko ajan huomioida, mahdollisimman hyvän ja tasapainoisen elämän takaamiseksi. Arjen ratkaisuja tehdään muun muassa työskentely-ympäristöä suunnitellessa. Myös ennakointi on tärkeä osa autismin kirjon henkilöiden kanssa työskentelyä. Jotta voidaan mahdollistaa perheille positiivisia kohtaamisia, tulee toimintaa ennakoida niin, että myös autistisella henkilöllä on ollut aikaa valmistautua kohtaamiseen eikä arjen struktuuri koe nopeita yllättäviä muutoksia. Vaikka autismin kirjon piirteet tuovat haasteita, löytyy selkeitä apuvälineitä ja työskentelytapoja. Jokaiselle ihmiselle on tärkeää tulla ymmärretyksi ja esimerkiksi kommunikaation apuvälineitä on paljon erilaisia.

Jotta vanhemmille syntyy luottamus ammattilaisten tekemää työtä kohtaan, tulee myös ammattilaisten luottaa toisiinsa. Luottamuksen kannalta on tärkeää keskustella työyhteisössä asioista avoimesti ja dokumentoitava työtä organisaation ohjeiden mukaisesti. Dokumentoinnin puutteellisuus hankaloittaa työyhteisön sisäistä vastuunjakoja, aiheuttaa psykososiaalista kuormitusta ja on riski niin asiakas- kuin työturvallisuudelle.

Opinnäytetyötä ja perehdytysopasta voidaan hyödyntää monenlaisissa toimintaympäristöissä, vaikka näkökulmaksi valikoitui tehostettu palveluasuminen. Erityislasten vanhemmat kaipaavat tukea myös varhaiskasvatuksessa, vaikka varsinaisia diagnooseja ei välttämättä

vielä ole. Vaikka perheessä ei olisikaan erityislapsia, tarvitsee varmasti jokainen perhe ja vanhempi jossain elämän vaiheessa tukea perhesuhteisiin. Opinnäytetyössä ilmi tulleet kommunikaatiomenetelmät ja struktuurit arjessa hyödyntävät muitakin kuin autismin kirjon lapsia.

Kehittämisideat

Työyhteisön omiin tarpeisiin nousi vastauksissa selvästi työyhteisön sisäinen keskustelu, jota ei opinnäytetyöprosessin aikana pystytty tarjoamaan. Perhesuhteiden tukemisesta voitaisiin tuottaa toiminnallinen opinnäytetyö, jossa keskityttäisiin työyhteisön valmentamiseen ja kehittämiseen perhesuhteita tukevaan työotteeseen. Tässä perhesuhteiden tukemisen työkaluja voitaisiin miettiä esimerkiksi työyhteisölle järjestetyn kehittämispäivän muodossa, jonka aikana työyhteisön sisällä käytäisiin avointa keskustelua aiheesta ja sovittaisiin työyhteisön konkreettiset toimintatavat.

Perhesuhteiden tukemista voitaisiin tarkastella myös kotiin tarjottavan tuen ja palveluasumiseen sujuvan siirtymisen kannalta. Palvelusuunnitelmassa kartoitetaan jo lapselle ja perheille sopivat tukimuodot. Tukitoimien mahdollistamista lapsuuden kotiin voitaisiin tarkastella jo tulevan palveluasumisyksikön kannalta. Tällä mahdollistettaisiin palveluasumisen tutuksi tuleminen ja kotona asumisen jatkuminen mahdollisimman pitkään.

Lähteet

- Airaksinen, T. 2009. Toiminnallinen opinnäytetyö tekstinä. Viitattu 30.01.2021. Saatavissa <https://www.slideshare.net/TiinaMarjatta/toiminnallinen-opinnyty-tekstin>
- Anttila, U. 2020. Erityislapsen vanhempana – voimavaroja hyvään elämään. Helsinki: Kirjapaja
- Arene ry. 2019. Ammattikorkeakoulujen opinnäytetöiden eettiset suositukset. Viitattu 30.01.2021. Saatavissa <http://www.arene.fi/wp-content/uploads/Raportit/2020/AMMATTI-KORKEAKOULUJEN%20OPINNÄYTETÖIDEN%20EETTISET%20SUOSITUKSET%202020.pdf?t=1578480382>
- Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus. 2019. Autismikirjon henkilöiden asumisratkaisut – lähtökohtia arkkitehtisuunnitteluun. Saatavissa https://www.ara-hankepankki.fi/project/get_file/522/a0c9b4ae00812820/download
- Autismi- ja Asbergerliitto Ry. 2018. Ääri rajoilla mennään. Autismikirjon lasten vanhempien arjessa jaksaminen ja perheiden tukipalvelut. Viitattu 7.4.2021. Saatavissa https://www.autismiliitto.fi/files/2990/Autismiliitto_raportti_vanhempien_jaksaminen_web.pdf
- Autismiliitto 2021a. Autismikirjon diagnosointi moniammatillisessa tiimissä. Viitattu 1.4.2021. Saatavissa <https://www.autismiliitto.fi/autismikirjo/diagnosointi>
- Autismiliitto 2021b. Esteettömyys asenteeksi. Viitattu 5.4.2021. Saatavissa https://www.autismiliitto.fi/toimintaa_ja_tukea/esteettomyys
- Avoimen tieteen laitos. 2014. Avoimen tieteen ja tutkimuksen käsikirja. Viitattu 30.01.2021. Saatavissa <https://avointiede.fi/sites/default/files/2019-12/avointiede-kasikirja.pdf>
- Bergman, M. 2017. Kuka kuulisi mua? - Myös erityislasten sisarukset tarvitsevat huomiota. Erytynen sisaruus-projekti. Viitattu 10.4.2021. Saatavissa <https://docplayer.fi/60172375-Kuka-kuulisi-mua-myo-erityislasten-sisarukset-tarvitsevat-huomiota.html>
- Bildjuschkin K. (toim.) 2018. Kasvatus- ja perheneuvonta – työsisältöjen, työtehtävien, tavoitteiden ja työmenetelmien määrittely. Terveiden ja hyvinvoinninlaitos. Helsinki. Saatavissa https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/136496/URN_ISBN_978-952-343-126-3.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Castrén, M. 2019. Diagnostiikan perusta nykykäytännön mukaan. Teoksessa Castrén, M., Timonen, T. & Ärölä-Dithapo, M. 2019. Autismikirjo. Tausta, diagnostiikka ja tutkimus. Jyväskylä: PS-kustannus.

DePape, A-M. & Lindsay, S. 2014. Parents' Experiences of Caring for a Child with Autism Spectrum Disorder. Viitattu 3.4.2021. Saatavissa https://www.researchgate.net/publication/266028961_Parents'_Experiences_of_Caring_for_a_Child_With_Autism_Spectrum_Disorder

Ekholm E., Karinen, R., Laitinen L. Noro K. & Tuokkola, K. 2016. Ympäristöministeriön raportteja. Yksilölliseen ja monimuotoiseen asumiseen. Kehitysvammaisten asumisen ohjelman arviointi asumisratkaisujen osalta. Helsinki: Ympäristöministeriö.

Ensi- ja turvakotien liitto. 2018. Parisuhde, vanhemmuus ja ero erityistä tukea tarvitsevan lapsen perheissä. Raportti. Viitattu 21.02.2021. Saatavissa <https://ensijaturvakotienliitto.fi/wp-content/uploads/2018/10/Parisuhde-vanhemmus-ja-ero-raportti-2018-P%C3%A4hkin%C3%A4ns%C3%A4rkij%C3%A4t.pdf?x52679>

Erytinen sisaruus. 2019. Viitattu 21.2.2021. Saatavissa <https://www.erityinensisaruus.fi/>

Haapala, M. 2019. Vanhempainohjaus autismikirjon kuntoutuksessa. Teoksessa Hämäläinen P., Timonen T. (toim.) 2019. Autismikirjon kuntoutusmenetelmät. Jyväskylä: PS-kustannus.

Haavasoja, T. 2017. Perehdytys – selitys, syy ja seuraus. Viitattu 11.3.2021. Saatavissa <https://www.jhl.fi/blogi/perehdytys-selitys-syy-ja-seuraus/>

Haikonen, O. 2021. Toimintayksikön esimies. Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymä. 28.1.2021.

Halonen-Malliarakis, N., Parikka, J. & Puustjärvi, A. 2020. Vaikeudesta voimaksi. Neuropsykiatriset häiriöt ja niiden huomioiminen koulussa. Keuruu: Kustannusosakeyhtiö Otava.

Hattersley, C. 2014. Autismikirjo: Näin tuet teini-ikäistä. Helsinki: Autismi- ja Aspergerliitto ry.

Hirsijärvi, S. & Hurme, H. 2000. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Helsinki University Press.

Hirsijärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 1997. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.

Kaski, M. (toim.), Manninen, A. & Pihko, H. 2012. Kehitysvammaisuus. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

Kehitysvammaliitto. Asuminen. Viitattu 1.4.2021. Saatavissa <https://www.kehitysvammaliitto.fi/kehitysvammaisuus/asuminen/>

Kerola K. & Sipilä, A-K. 2017. Haastava käyttäytyminen – muutoksen mahdollisuuksia. Valteri: Valteri-koulu.

Ketonen, R., Kontu, E., Lahtinen, R., Pesonen, H. & Tuomi, E. Kehitysvammaisuus, autismikirjo ja lapsen tuen tarve. Teoksessa Pihlaja, P. & Viitala, R. (toim.) Varhaiserityiskasvatus. Jyväskylä: PS-kustannus.

Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 380/1987.

Lasten mielenterveystalo. Vanhempien merkitys. Viitattu 19.02.2021. Saatavissa https://www.mielenterveystalo.fi/lapset/vanhemmille/perhe_ ja_vanhemmuus/vanhempien_merkitys/Pages/vanhemmuuteen_vaikuttavat_tekijat.aspx

Lehmuskoski, K. 2019. Erityislasten vanhemmuuden tukeminen. Pähkinänsärkijät-verkostoteettämän kyselyn tuloksia erityislasten vanhempien voimavaroista ja tuen tarpeista. Kehitysvammaisten Tukiliitto ry. Viitattu 10.4.2021. Saatavissa <https://kvps.fi/wp-content/uploads/2020/04/Erityislasten-vanhemmuuden-tukeminen.pdf>

Mietola R., Teittinen A. & Vesala, H. 2013. Kehitysvammaisten ihmisten asumisen tulevaisuus. Kansainvälisiä esimerkkejä ja vertailu suomeen. Helsinki: Ympäristöministeriö.

Minilex. Onko työntekijällä velvollisuus osallistua kehityskeskusteluun? Viitattu 14.4.2021. Saatavissa <https://www.minilex.fi/a/onko-ty%C3%B6ntekij%C3%A4ll%C3%A4-velvollisuus-osallistua-kehityskeskusteluun>

Mäkinen, A. 2019. Sairas sisko ja vaiettu veli – vertaisopas erityisen sisaruuden kohtaamiseen. Tampere: Vastapaino

Nykänen, M. Perehdyttäjän top 10 -muistilista. Työterveyslaitos. Viitattu 11.3.2021. Saatavissa <https://www.ttl.fi/tyoyhteiso/ikajohtaminen/tyoelamaan-kiinnittyminen/perehdyttajan-top-10-muistilista/>

Oksanen, J., Sollasvaara, R. (toim.) 2019. Esteille hyvästit! Opas autismikirjon sekä adhd- ja Tourette-oireisten lasten kasvattajille. Helsinki: Into Kustannus oy.

Papunet. 2020. Tietoa puhevammaisuudesta. Kommunikointiohjelmat iPadiin. Viitattu 13.4.2021. Saatavissa <https://papunet.net/tietoa/kommunikointiohjelmat-ipadiin>

Papunet. 2021. Materiaalia kommunikoinnin tukemiseen. Kuvatyoökalu. Viitattu 30.3.2021. Saatavissa <https://papunet.net/materiaalia/kuvatyoökalu>

Puranen, T. 2007. Muuttovalmennus. Opas itsenäistyvän kehitysvammaisen muuttajan vanhemmille. Kehitysvammaisten palvelusäätiö. Saatavissa <https://kvps.fi/wp-content/uploads/2020/04/Muuttovalmennus.pdf>

Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymä. 2021. Yhtymä. Viitattu 20.1.2021. Saatavissa <https://www.phhyky.fi/fi/yhtyma/>

Salonen, K. 2013. Näkökulmia tutkimukselliseen ja toiminnalliseen opinnäytetyöhön. Opas opiskelijoille, opettajille ja TKI-henkilöstölle. Turku. Turun ammattikorkeakoulu. Viitattu 30.01.2021. Saatavissa <http://julkaisut.turkuamk.fi/isbn9789522163738.pdf>

Sihvonen, E. 2020. Väitöstutkimus: Perhepolitiikassa painottuu vanhemmuuden tukeminen, rakenteelliset ongelmat jäävät vähemmälle huomiolle. Kela. Viitattu 10.4. Saatavissa https://www.kela.fi/ajankohtaista-henkiloasiakkaat/-/asset_publisher/kg5xtoqDw6Wf/content/vaitostutkimus-perhepolitiikassa-painottuu-vanhemmuuden-tukeminen-rakenteelliset-ongelmat-jaavat-vahemmalle-huomiolle

Socada, L. 2020. Autismikirjon häiriöt. Duodecim Terveyskirjasto. Viitattu 4.2.2021. Saatavissa https://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=dlk00355

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2003. Vammaisten ihmisten asumispalveluiden laatusuositus. Yksilölliset palvelut, toimivat asunnot ja esteetön ympäristö. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Sosionomi 2021. Ohjaaja toimeksiantajan yksikössä. Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymä. 6.4.2021.

Suomen Mielenterveys ry. Perheitä on monenlaisia. Viitattu 22.2.2021. Saatavissa <https://mieli.fi/fi/mielenterveys/ihmissuhteet/perheitä-monenlaisia>

Säles, E (toim.). 2019. Sisaruussuhteen roolikartta - Käsikirja sisaruussuhteiden tarkasteluun. Varsinais-Suomen lastensuojelukuntayhtymä. Viitattu 8.4.2021. Saatavissa https://vslk.fi/uploads/files/Sisarussuhteen_roolikartta_Kasikirja_sisarussuhteiden_tarkasteluun_29.11.2019_ip.pdf

Tehy. Työelämäopas. Perehdytys. Viitattu 11.3.2021. Saatavissa <https://www.tehy.fi/fi/apua/tyosuhteen-alkaminen/perehdytys>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2019. Vammaispalvelujen käsikirja. Viitattu 7.2.2021. Saatavissa <https://thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/tuki-ja-palvelut/asuminen>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2020a. Itsemääräämisoikeuden tukeminen. Viitattu 18.4.2021. Saatavissa <https://thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/tuki-ja-palvelut/itsemaaramisoikeuden-tukeminen>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2020b. Asiakassuunnitelma ja palvelusuunnitelma. Viitattu 18.4.2021. Saatavissa <https://thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/asiakasprosessi/asiakassuunnitelma-ja-palvelusuunnitelma>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2020c. Kirjaaminen. Viitattu 6.4.2021. Saatavissa <https://thl.fi/fi/web/tiedonhallinta-sosiaali-ja-terveysalalla/kirjaaminen>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2021. Dialogisuus ammattilaisen ja perheen välillä. Viitattu 11.4. Saatavissa <https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/kehittyvat-kaytannot/dialogiset-toimintavat/dialogisuus-ammattilaisen-ja-perheen-valilla>

Tieteellinen neuvottelukunta. 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Viitattu 30.01.2021. Saatavissa https://tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf

Tukiliitto a. Oikeus asumispalveluihin. Viitattu 1.4.2021 Saatavissa <https://www.tukiliitto.fi/tuki-ja-neuvot/asuminen/oikeus-asumispalveluihin/>

Tukiliitto b. Erityishuolto-ohjelma. Viitattu 17.4.2021 Saatavissa <https://www.tukiliitto.fi/tuki-ja-neuvot/palveluiden-jarjestaminen/erityishuolto-ohjelma/>

Tuominen, M. 2017. Lapsipotilasperheiden tilanne v. 2017 vanhempien ja sisarusten silmin. Tutkimusraportti. Lastenklินิกoiden kummit ry. Viitattu 10.4.2021. Saatavissa <https://www.epressi.com/tiedotteet/avustukset-ja-vapaaehtoistyö/selvitys-lapsen-sairastumisella-merkittava-vaikutus-sisarusten-hyvinvointiin.html>

Työsuojelu.fi. 2019. Psykososiaalinen kuormitus. Viitattu 13.4.2021. Saatavissa: <https://www.tyosuojelu.fi/tyoolot/psykososiaalinen-kuormitus>

Työturvallisuuskeskus. 2016. Sosiaalialan työsuojelu ja -hyvinvointi. Otava. Viitattu 11.3.2021. Saatavissa https://ttk.fi/files/6419/Sosiaalialan_tyosuojelu_ja_hyvinvointi_26118.pdf

Työturvallisuuskeskus. Työntekijän perehdyttäminen ja opastus. Viitattu 11.3.2021 Saatavissa https://ttk.fi/tyoturvallisuus_ja_tyosuojelu/tyosuojelu_tyopaikalla/vastuut_ja_veloitteet/tyon_perehdyttaminen_ja_tyonopastus#5b9e9778

Valli, R. 2018. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: PS-kustannus.

Vehmanen, M., Vesa, L. 2012. Verraton sisaruus. Kehitysvammaisten tukiliitto ry. Viitattu 8.4.2021. Saatavissa https://tukiliitto-production.storage.googleapis.com/2017/10/kvtl_verraton_sisaruus.pdf

Verkkopalvelu kehitysvammaisuudesta. 2017. Työkäytännöt palvelujen suunnitteluun. Viitattu 18.4.2021. Saatavissa <https://verneri.net/yleis/tyokaytannot-palvelujen-suunnitteluun>

Vilka, H. 2014. Tutki ja mittaa - Määrällisen tutkimuksen perusteet. Viitattu 13.4.2021. Saatavissa: <http://hanna.vilka.fi/wp-content/uploads/2014/02/Tutki-ja-mittaa.pdf>

Vienonen, E. (toim.) 2014. Hyvä arki. Työkaluja asumisen ja toiminnan kehittämiseen. Helsinki: Autismi- ja Aspergerliitto ry.

Liite 1. Kyselylomake yksikön henkilöstölle

PERHESUHTEIDEN TUKEMINEN LAPSEN ASUESSA PALVELUASUMISESSA

Kyselylomake henkilöstölle

Minkälaista on hyvä ja sujuva yhteistyö perheiden kanssa?

Mihin mielestäsi pyritään perheiden kanssa tehtävällä yhteistyöllä palveluasumisessa?

Miksi yhteistyö perheiden kanssa on mielestäsi tärkeää?

Koetko perheiden kanssa tehtävän yhteistyön *X-asumisyksikössä* sujuvana?

Tiedätkö, mitkä ovat yksikön toimintatavat perheiden kanssa tehtävään yhteistyöhön?

Mikä nykyisissä toimintatavoissa toimii ja missä olisi kehitettävää?

Koetko, että yksikön henkilöstöllä on yhteiset toimintatavat?

Onko sinusta mielestäsi riittävät työkalut perheiden tukemiseen?

Koetko, että sinulla on riittävä osaaminen vanhemmuuden ja sisarusuhteiden tukemiseen, vai tarvitsisitko tukea työssä?

Mikä on erityisen haastavaa perheiden kanssa tehtävässä yhteistyössä?

Muuta, mitä aiheesta haluaisit sanoa:

Liite 2. Kyselylomake vanhemmille

PERHESUHTEIDEN TUKEMINEN LAPSEN ASUESSA PALVELUASUMISESSA

Kyselylomake vanhemmille

Tehdäänkö perheenne kanssa riittävästi yhteistyötä *X-asumisyksikössä*?

Miten koette saavanne tietoa lasta koskevissa asioissa?

Millä viestintätavoilla *X-asumisyksiköstä* ollaan yhteydessä?

Millainen viestintä olisi perheellenne sopivaa? (Esim. puhelut, viestit, sähköpostit)

Minkälaista tukea saatte vanhemmuuteen *X-asumisyksikön* henkilökunnalta?

Minkälaista tukea toivoisitte saavanne vanhemmuuteen yksiköstä? (Esim. keskusteluapua tai jotain käytännön apua.)

Mikäli lapsellanne on sisaruksia, kaipaisitteko apua sisarussuhteiden tukemiseen? Millaisilla keinoilla?

Mitä uutta toivoisitte *X-asumisyksiköltä* perheiden kanssa tehtävään yhteistyöhön?

Muuta mietityttävää aiheeseen liittyen:

Liite 3. Saatekirje henkilöstölle

LAB-AMMATTIKORKEAKOULU
Sosionomikoulutus

5.3.2021

Hei *X-asumisyksikön* henkilökunta!

Opiskelemme LAB-ammattikorkeakoulussa Lahdessa sosionomeiksi. Teemme opinnäytetyön yhteistyössä PHHYKY:n vammaispalvelujen lasten ja nuorten *X-asumisyksikön* kanssa. Opinnäytetyömme koskee perhesuhteiden tukemista lapsen asuessa palveluasumisessa.

Osana opinnäytetyötä haastattelemmme vanhempia sekä yksikön henkilökuntaa. Haastatteluilla saatu aineisto käsitellään nimettömästi ja luottamuksellisesti. Saamamme aineiston perusteella pyrimme parantamaan perheiden kanssa tehtävää yhteistyötä ja tarkentamaan yksikön ohjeistuksia siihen liittyen.

Toivomme henkilöstön osallistumista opinnäytetyöhön, jotta saadaan opinnäytetyöltä mahdollisimman hyvä käytettävyys *X-asumisyksikön* arkeen. Kyselylomake on ohessa. Vastausaikaa on 21.3. asti.

Kiitos ajastanne!

Ystävällisin terveisin,
Ronja Kohomäki
Salla Haapaniemi

Liite 4. Saatekirje vanhemmille

LAB-AMMATTIKORKEAKOULU
Sosionomikoulutus

8.3.2021

Hei vanhemmat!

Opiskelemme LAB-ammattikorkeakoulussa Lahdessa sosionomeiksi. Teemme opinnäytetyön yhteistyössä PHHYKY:n vammaispalvelujen lasten ja nuorten *X-asumisyksikön* kanssa. Opinnäytetyömme koskee perhesuhteiden tukemista lapsen asuessa palveluasumisessa.

Osana opinnäytetyötä haastattelemme vanhempia sekä yksikön henkilökuntaa. Haastatteluilla saatu aineisto käsitellään nimettömästi ja luottamuksellisesti. Saamamme aineiston perusteella pyrimme parantamaan perheiden kanssa tehtävää yhteistyötä ja tarkentamaan yksikön ohjeistuksia siihen liittyen.

Ohessa on kyselylomake, johon toivomme vastauksianne. Vastausaikaa on 21.3. asti.

Kiitos ajastanne!

Ystävällisin terveisin,
Ronja Kohomäki
Salla Haapaniemi

SISÄLLYS

OPINNÄYTETYÖTÄ VARTEN
TEETETYSSÄ KYSELYSSÄ
HENKILÖKUNNALLTA NOUSSEITA
AJATUKSIA

ESTEETTÖMIÄ KOHTAAMISIA
• KOMMUNIKOINTI
• AISTIPOIKKEAVUUDET

YHTEISET HETKET JA
KUUNTELEMINEN

VASTUU

KIRJAAMINEN

LÄHTEET

YKSIKÖN OMIA OHJEITA

OPINNÄYTETYÖTÄ VARTEN TEETETYSSÄ KYSELYSSÄ HENKILÖKUNNALTA NOUSSEITA AJATUKSIA

PERHEIDEN KANSSA
TEHTÄVÄLLÄ
YHTEISTYÖLLÄ PYRITÄÄN
MIELLEKKÄÄN ARJEN
MAHDOLLISTAMISEEN,
VAMHEMPIEN JAKSAMISEN
JA NUOREN
ITSENÄISTYMISEN
TUKEMISEEN.

SUJUVA YHTEISTYÖ
PERHEIDEN KANSSA ON
AVOINTA, VÄLITÖNTÄ,
SUORAA, REHELLISTÄ JA
LUOTTAMUSTA
HERÄTTÄVÄÄ.

TOIMIVA YHTEISTYÖ TUO
ASIAKKAILLE
TURVALLISUUDEN TUNTEEN
JA TUKEE PERHEEN
JAKSAMISTA. OHJAAJAT EI
KORVAA PERHETTÄ, VAAN
OVAT TUKENA
KASVATUSKUMPPANEINA.

ESTEETTÖMIÄ KOHTAAMISIA

AUTISMIN KIRJON
HENKILÖILLÄ
ON OMINAISUUKSIA,
JOTKA TULEE HUOMIOIDA
MYÖS PERHESUHTEIDEN
TUKEMISESSA.

KOMMUNIKOINTI

KAIKILLA AUTISMIN KIRJON HENKILÖILLÄ ESIINTYY JONKINLAISIA HAASTEITA KOMMUNIKOINNISSA JA VUOROVAIKUTUKSESSA. PUHEEN TUOTOSSA VOI OLLA HAASTEITA JA SE ON VÄHÄISTÄ TAI HENKILÖ EI PUHU OLLEENKAAN. AUTISMIN KIRJON HENKILÖN ON VAIKEA YMMÄRTÄÄ PUHEEN SÄVYJÄ TAI ERILAISIA KIELIKUVIA. VUOROVAIKUTUSTILANTEISSA PUUTTUU USEIN VASTAVUOROISUUS. PUHEEN TILALLE TAI TUEKSI ON ERILAISIA MENETELMIÄ JA APUVÄLINEITÄ, KUTEN KUVAT, ESINEET, VIITTOMAT JA SOSIAALISET TARINAT. (KASKI YM. 2012, 99-101.)

PERHESUHTEIDEN TUKEMISESSA HUOMIOITAVAA:

- KUN KÄSITTELET PERHESUHTEISIIN LIITTYVIÄ ASIOITA AUTISMIN KIRJON HENKILÖN KANSSA, KÄYTÄ SANOITTAMISEN LISÄKSI VAIHTOEHTOISIA KOMMUNIKAATIOMENETELMIÄ
- TILANTEISSA, JOISSA YKSIKÖSSÄ ASUVA NUORI ON LÄHDÖSSÄ VANHEMMILLEEN TAI VANHEMMAT OVAT TULOSSA KYLÄÄN, KÄY TILANNE LÄPI ESIMERKIKSI SOSIAALISEN TARINAN AVULLA

AISTIPOIKKEAVUUDET

AUTISMIN KIRJON HENKILÖILLÄ ESIINTYY NIIN YLI- KUIN ALIHERKKYYTTÄ KUULO, NÄKÖ, HAJU SEKÄ TUNTOAISTISSA (KASKINEN YM. 2012, 100-101). AISTIPOIKKEAVUUKSIEN VUOKSI HENKILÖ VOI AHDISTUA AISTIKOKEMUKSISTA TAI HAKEA ITSELLEEN POIKKEUKSELLISEN VOIMAKKAITA AISTIKOKEMUKSIA (HALONEN-MALLIARAKIS YM. 2020, 46-47). AISTIKUORMITUS ESTÄÄ AUTISMIN KIRJON HENKILÖN ITSENÄISEN SELVIYTYMISEN (AUTISMILIITTO 2021).

MAHDOLLISTA PERHEELLE AISTIENKIN KANNALTA ESTEETÖN KOHTAAMINEN, JOTTA AUTISMIN KIRJON HENKILÖLLÄKIN ON HYVÄ OLLA JA NÄIN VÄLTETÄÄN VAHINGOITTAVAA KÄYTÖSTÄ.

- VÄLTÄ VOIMAKKAIDEN HAJUSTEIDEN KÄYTTÖÄ
- HUOMIOI TILOJEN VALAISTUKSESSA MAHDOLLISET AISTIYLIHERKKYYDET

YHTEISET HETKET JA KUUNTELEMINEN

MONET SISARUKSET TOIVOivat SAAVANSA YHDESSÄ NAUTTIA TAVALLISESTA SISARUUDESTA, TEHDÄ ASIOITA YHDESSÄ JA KOKEA SISARUUDEN ILOJA JA SURUJA (SÄLES 2019, 6). BERGMAN (2017, 38-43) ON NOSTANUT ESILLE TÄRKEITÄ AVAINSANOJA VANHEMILLE SISARUUDEN JA SISARUKSEN TUKEMISEKSI. AVAINSANOJA OVAT YHDESSÄ OLEMINEN, HUOMIOIMINEN, TASAVERTAISUUS, HUOLEHTIMINEN, ARJEN SUJUUVOITTAMINEN JA KASVURAVHAN MAHDOLLISTAMINEN.

VANHEMPIEN OLLESSA HAASTAVASSA ELÄMÄN VAIHEISSA, TULEE AMMATTILAISEN VAHVISTAA PERHEEN ONNISTUMISIA JA ANTAA YMMÄRRYSTÄ JA LOHDUTUSTA VAIKEAAN TILANTEESEEN. YMMÄRRYKSEN LISÄKSI AMMATTILAISEN TEHTÄVÄ ON TUODA PERHEIDEN ÄÄNI KUULLUKSI. (TERVEYDEN JA HYVINVOINNINLAITOS 2021.)

VANHEMPIEN KANSSA TYÖSKENNELLESSÄ RAUHOITA TILANNE KIIREETTÖMÄKSI, JOTTA KAIKILLA OSAPUOLILLA ON HYVÄ JA TURVALLINEN OLO TILANTEESSA. KUUNTELE JA YMMÄRRÄ. KUN SOVIT JOTAIN VANHEMPIEN KANSSA, PIDÄ SOVITUSTA KIINNI JA INFORMOI TYÖYHTEISÖÄ SOVITUSTA. NÄIN LISÄÄT LUOTTAMUSTA JA TUET PERHEIDEN JAKSAMISTA.

MAHDOLLISTA
PERHEILLE JA
SISARUKSILLE
YHTEISIÄ - PERHEEN
NÄKÖISIÄ - HETKIÄ
MYÖS
ASUMISYKSIKÖSSÄ.

AUTISMI- JA ASBERGERLIITON (2018, 18-25) TOTEUTTAMASSA AUTISMIN KIRJON VANHEMILLE SUUNNATUSSA VERKKOKYSELYSSÄ ILME NI, ETTÄ SUURIN OSA VASTAAJISTA KOKI AMMATTILAISTEN KANSSA TEHTÄVÄN YHTEISTYÖN TOIMIMATTOMANA. VASTAUKSISTA NOUSI ESIIN SE, ETT EI VANHEMMAT KOKENEET TULLEENSA KUULLUKSI TAI AINAKAAN YMMÄRRETYKSI, EIKÄ APUA SAADA. KYSELYYN VASTANNEET VANHEMMAT TOIVOIVAT AMMATTILAISEN TUKEA ESIMERKIKSI OMAAN JAKSAMISEEN JA ERILAISUUDEN HYVÄKSYMISEEN SEKÄ LAPSEN ITSENÄISTYMISEN TUKEMISEEN.

VASTUU

OPINNÄYTETYÖTÄ VARTEN TEHDYSSÄ SELVITYKSESSÄ NOUSI VASTAUKSISTA ESIIN TYÖYHTEISÖN SISÄISET HAASTEET TYÖNJAOSSA JA VASTUUSSA.

MYÖS HALONEN-MALLIARAKIS YM. (2020, 105) NOSTAVAT YHDEKSI PERHEIDEN KANSSA TEHTÄVÄN YHTEISTYÖN HAASTEKSI VASTUUNJAON JA VASTUUNSIIRTÄMISEN MUILLE OSAPUOLILLE. ONNISTUNUT JA TOIMIVA YHTEISTYÖ EDELLYTTÄÄKIN ENNALTA SOVITTUA VASTUUNJAKOA JA KYKYÄ OTTAA VASTUUTA SEKÄ SELKEITÄ KONKREETTISIA TOIMINTATAPOJA.

PERHEIDEN KANSSA TEHDESSÄ TÖITÄ, OLE LÄSNÄ JA PIDÄ MIELESSÄ, ETTÄ OLET AMMATTILAINEN JA JUURI OIKEA HENKILÖ TILANTEeseen. ÄLÄ SIIRÄ VASTUUTA TOISELLE TYÖNTEKIJÄLLE JA SEURAAVAAN TYÖVUROON.

SOPIKAA TYÖYHTEISÖSSÄ, MITKÄ VASTUUALUEET KUULUVAT OMAOHJAAJILLE JA MITKÄ TAAS JOKAISELLE TYÖNTEKIJÄLLE. VASTUUT VOI KIRJATA OPPAAN VIIMEISILLE SIVUILLE.

KIRJAAMINEN

KIRJAAMINEN ON JOKAISEN AMMATTIHENKILÖN VASTUULLA JA SEN TULISI OLLA YHDENMUKAISTA, JOTTA ASIAKASTIETOJA ON HELPPO HYÖDYNTÄÄ TYÖSKENTELYSSÄ. AJANTASAINEN KIRJAAMINEN JA NÄIN KÄYTETTÄVISSÄ OLEVA TIETO TUKEE NIIN ASIAKASTURVALLISUUTTA KUIN MYÖS ON TYÖVÄLINEENÄ AMMATTILAISILLE. (TERVEYDEN JA HYVINVOINNINLAITOS 2020.)

KIRJAA ASIAKASTYÖSTÄ OLEELLISET ASIAT JA NÄIN MYÖS PERHEIDEN KANSSA TEHTÄVÄN YHTEISTYÖN ORGANISAATION OHJEET HUOMIOIDEN ASIAKASTIETOJÄRJESTELMÄÄN. TÄLLÄ MAHDOLLISTAT MUILLEKIN PAREMMAT EVÄÄT TYÖN TEKEMISEEN.

VANHEMMILTA VOI KERÄTÄ PALAUTETTA PERHEIDEN KANSSA TEHTÄVÄSTÄ YHTEISTYÖSTÄ JA KOKEMUKSISTA PERHESUHTEIDEN TUKEMISESTA ESIMERKIKSI PALVELUSUUNNITELMAN LAATIMISEN YHTEYDESSÄ PUOLIVUOSITTAIN. SAMALLA VOIDAAN TARVITTAESSA SOPIA MYÖS UUSIA PAREMMIN PERHETTÄ PALVELEVIA TOIMINTATAPOJA.

LÄHTEET

Autismi- ja Asbergerliitto Ry. 2018. Ääri rajoilla mennään. Autismikirjon lasten vanhempien arjessa jaksaminen ja perheiden tukipalvelut. Viitattu 7.4.2021. Saatavissa https://www.autismiliitto.fi/files/2990/Autismiliitto_raportti_vanhempien_jaksaminen_web.pdf

Autismiliitto 2021. Esteettömyys asenteeksi. Viitattu 5.4.2021. Saatavissa https://www.autismiliitto.fi/toimintaa_ja_tukea/esteettomyys

Bergman, M. 2017. Kuka kuulisi mua? - Myös erityislasten sisarukset tarvitsevat huomiota. Erityinen sisaruus-projekti. Viitattu 10.4.2021. Saatavissa <https://docplayer.fi/60172375-Kuka-kuulisi-mua-myo-erityislasten-sisarukset-tilitsevat-huomiota.html>

Halonen-Malliarakis, N., Parikka, J. & Puustjärvi, A. 2020. Vaikeudesta voimaksi. Neuropsykiatriset häiriöt ja niiden huomioiminen koulussa. Keuruu: Kustannusosakeyhtiö Otava.

Kaski, M. (toim.), Manninen, A. & Pihko, H. 2012. Kehitysvammaisuus. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

Säles, E (toim.). 2019. Sisaruussuhteen roolikartta - Käsikirja sisaruussuhteiden tarkasteluun. Varsinais-Suomen lastensuojelukuntayhtymä. Viitattu 8.4.2021. Saatavissa https://vslk.fi/uploads/files/Sisarussuhteen_roolikartta_Kasikirja_sisarussuhteiden_tarkasteluun_29.11.2019_ip.pdf

Terveiden ja hyvinvoinninlaitos. 2020. Kirjaaminen. Viitattu 6.4.2021. Saatavissa <https://thl.fi/fi/web/tiedonhallinta-sosiaali-ja-terveysalalla/kirjaaminen>

Terveiden ja hyvinvoinninlaitos. 2021. Dialogisuus ammattilaisen ja perheen välillä. Viitattu 11.4. Saatavissa <https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/kehittyvat-kaytannot/dialogiset-toimintavat/dialogisuus-ammattilaisen-ja-perheen-valilla>

